JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Matilda Heikkinen

Omyndig, men straffmyndig

En analys av den straffrättsliga påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år

JURM02, Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin för examen: Period 1 VT 2020

Innehåll

SUMMARY **3**

SAMMANFATTNING **4**

FÖRORD **5**

FÖRKORTNINGAR **6**

1 INLEDNING **7**
1.1 Bakgrund 7
1.2 Syfte och frågeställning 8
1.3 Ansats, metod och material 9
1.3.1 Ansats 9
1.3.2 Metod och material 9
1.3.2.1 Rättsanalytisk metod 9
1.3.2.2 Juridik och politik 11
1.3.2.3 Kritisk rättspositivism 12
1.3.2.4 Barnets bästa 13
1.3.2.5 Samhällets framtida goda medborgare 15
1.3.2.6 Rättssäkerhet 16
1.3.2.7 Intressenas tillämpning 17
1.4 Forskningsläge 18
1.5 Avgränsningar 20
1.6 Disposition 21

2 RÄTTENS FRAMVÄXT **22**
2.1 Introduktion 22
2.2 Före brottsbalken 22
2.3 Brottsbalkens införande 25
2.4 1970- och 1980-talets reformer 27
2.5 Barnkonventionen 29
2.6 1990- och 2000-talets reformer 30
2.7 Slutsats 33

3 GÄLLANDE RÄTT **35**
3.1 Introduktion 35
3.2 Ungas särställning 35
3.3 Straffmätning 37
3.4 Särskilda ungdomspåföljder 41
3.4.1 Val av påföljd 41
3.4.2 Ungdomsvård 42

3.4.3 Ungdomstjänst 43
3.4.4 Sluten ungdomsvård 44
3.5 Anfört avseende gällande rätt 46
3.5.1 Barnets bästa 46
3.5.2 Samhällets framtida goda medborgare 48
3.5.3 Rättssäkerhet 50
3.6 Slutsats 52

4 FÖRESLAGEN RÄTT 54
4.1 Introduktion 54
4.2 Avskaffad straffreduktion för unga 55
4.2.1 Utgångspunkter 55
4.2.2 Överväganden 58
4.3 Påföljden ungdomsövervakning 60
4.3.1 Utgångspunkter 60
4.3.2 Överväganden 61
4.4 Anfört avseende föreslagen rätt 63
4.4.1 Barnets bästa 63
4.4.2 Samhällets framtida goda medborgare 64
4.4.3 Rättssäkerhet 66
4.5 Slutsats 69

5 STRÄNGARE PÅFÖLJDER FÖR UNGA LAGÖVERTRÄDARE? 71
5.1 Introduktion 71
5.2 Barnets bästa? 72
5.3 Samhällets framtida goda medborgare? 74
5.4 Rättssäkert? 78
5.5 Diskussion 81
5.5.1 I barnets eller statens intresse? 82
5.5.2 Ett införande av strängare påföljder? 84
5.6 Slutsats 86

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING 88

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING 98

Summary

According to the *Swedish Parental Code (1949:381),* chapter 9, section 1, a person below the age of eighteen years is considered a minor. But according to the *Swedish Penal Code (1962:700),* chapter 1, section 6, a person above the age of fifteen may be subject to sanctions if he or she has committed a crime. According to *the Convention on the Rights of the Child*, which was incorporated as Swedish law on January 1st 2020, the best interests of the child must be taken into account in all decisions concerning a juvenile. It is also stated that care shall be prioritized before resorting to judicial measures, and that imprisonment of a child shall be used only as a measure of last resort, and for the shortest appropriate period of time. However, the current law for juvenile offenders in Sweden has been set against the requirement of an effective law enforcement, and a criminal justice system which intends to satisfy the public's sense of justice.

This thesis aims to analyse legislation and preparatory work concerning the criminal sanctions imposed on juvenile offenders aged fifteen to seventeen. The analysis is based on three interests; *rule of law, the future diligent citizens of society* and *the best interests of the child.* The thesis explores how the interests are expressed in both the evolvement of the law, the applicable law, and the proposed law through the Swedish government's proposal, the *34- point program aimed at combating gang crime.* In order to fulfil the purpose of the thesis, the reasons stated in favour of, and against, an increased use of stricter sanctions for juvenile offenders aged fifteen to seventeen is analysed. While examining the chosen subject, a legal-analytical method has been used in order to ascertain the interests in the material. Furthermore, critical legal positivism has been applied on the materials used, and the three interests *rule of law, the future diligent citizens of society* and *the best interests of the child* have been given the role as the deep structure of the law. While examining the evolvement of the law, the applicable law and the proposed law, the balance between the three interests becomes a recurring element. In the last chapter of the thesis, the pros and cons of stricter sanctions for juvenile offenders presented. In conclusion, the *rule of law* is in favour of stricter penalties for juvenile offenders, while the *best interest of the child* states the opposite opinion. The interest in *shaping society's future diligent citizens* is two folded; sanctions with a rehabilitative objective has not been proven to prevent recidivism, but stricter punishments have also been found to increase the risk of relapsing into crime. Despite the impact of the approach which advocates stricter sanctions for juvenile offenders, it is noted by the author that the legislator is aiming for a balance between the three interests in the criminal justice system.

Sammanfattning

Den som är yngre än 18 år stadgas vara omyndig enligt gällande rätt, men den som är 15 år gammal kan bli föremål för straffrättsliga påföljder om den begått ett brott. Enligt gällande rätt bör dock straffrättsliga påföljder dömas ut mycket restriktivt när lagöverträdare är mellan 15 och 17 år, eftersom vårdande åtgärder angetts erhålla företräde. Enligt barnkonventionen, vilken gäller som svensk lag sedan 1 januari 2020, ska vidare *barnets bästa* beaktas i alla beslut som rör den under 18 år. Barnkonventionen stadgar bland annat hur rehabiliterande åtgärder ska ges företräde, och att frihetsberövanden enbart ska ske som sista utväg och under kortast möjliga tid. Gällande rätt, och de uppfattningar den bygger på, har dock under senare tid kommit att ställas mot kravet på en effektiv brottsbekämpning, och ett straffrättsligt påföljdssystem som ska tillgodose det allmänna rättsmedvetandet.

Framställningen syftar till att analysera lagstiftning och förarbeten avseende särbehandlingen av unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år utifrån tre utvalda intressen; *rättssäkerhet, samhällets framtida goda medborgare* och *barnets bästa*. Häri har legat att utforska de intressen som kommer till uttryck såväl i äldre rätt som i gällande rätt, samt i nytillkomna förslag genom regeringens *34-punktsprogram med åtgärder mot gängkriminaliteten*. För att uppfylla syftet redogörs under framställningen för de skäl som anförs för, respektive emot, en ökad tillämpning av strängare påföljder för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, utifrån de tre utvalda intressena. I framställningen tillämpas dels en rättsanalytisk metod, för att utröna intressena i materialet, dels den kritiska rättspositivismen, där intressena givits rollen som rättens djupstruktur vid den straffrättsliga påföljdsbestämningen för unga. Vid undersökningen av rättens framväxt, gällande rätt samt föreslagen rätt, blir avvägningen mellan de tre intressena ett återkommande inslag. I framställningens avslutande del anförs de för och nackdelar avseende mer repressiva straffrättsliga påföljder för unga lagöverträdare som utrönts under framställningen utifrån utvalda intressen. Sammanfattningsvis kan *rättssäkerhetsintresset* anses tala för mer repressiva påföljder för unga lagöverträdare, medan intresset *barnets bästa* står för motsatt ståndpunkt. Intresset av att forma *samhällets framtida goda medborgare* blir tveeggat. Rehabiliterande påföljders förmåga att motverka återfall har ifrågasatts, men det har även konstaterats hur repressiva påföljder ökar risken för fortsatt kriminalitet. Trots det mer repressiva synsättets genomslag, konstaterar framställningens författare hur en avvägning mellan de tre intressena fortsatt varit central vid utformningen av det straffrättsliga påföljdssystemet för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år.

Förord

Initialt vill jag tacka Linnea Wegerstad, för din handledning och värdefulla hjälp. Jag vill även tacka Liv Dansdotter Nyström och Sara Andersson, för er hjälp med korrekturläsning och era synpunkter på mitt arbete.

Tack till mina vänner och min familj för ert stöd och all uppmuntran. Ett särskilt tack till *L'eau de vie,* ni har förgyllt allt från föreläsningspauser till balkvällar och karnevalsfirande, och mamma, för att du tröstat och peppat mig när studierna känts övermäktiga.

Det är med glädje över att ha fått ta del av Lunds studentliv, och vemod över att studietiden nu är slut, som jag ser tillbaka på dessa år. Genom juristprogrammet har jag lärt mig massor, fått minnen och erfarenheter jag alltid kommer bära med mig, och getts möjligheter som att upptäcka Kanada och Indien under utbytestermin och praktik. Det har varit en fantastisk tid, och nu väntar, förhoppningsvis, en lika fantastisk framtid.

Tack för allt, Lund!

26 maj 2020, Lund.
Matilda Heikkinen

Förkortningar

Barnkonventionen	*Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*
BrB	*Brottsbalk (1962:700)*
Dir.	Kommittédirektiv
FB	*Föräldrabalk (1949:381)*
LuL	*Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*
LSU	*Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård*
LVU	*Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*
Prop.	Proposition
RF	*Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform*
SkL	*Skadeståndslag (1972:207)*
SkolL	*Skollag (2010:800)*
SoL	*Socialtjänstlag (2001:453)*
SOU	Statens offentliga utredningar
UtlL	*Utlänningslag (2005:716)*

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I september 2019 och mars 2020 sände SVT:s program *Uppdrag granskning* två avsnitt som avhandlar ämnena ungdomar och kriminalitet. I det första programmet, *Ung och kriminell,* får vi följa ”Hassan”, som begick rån för första gången när han var 12 år och misshandel för första gången när han var 14 år, enligt egen utsaga. När programmet sänds är ”Hassan” 19 år och sitter på anstalt, dömd till två och ett halvt års fängelse för bland annat rån. Mellan år 2015 och 2019 misstänktes han för 221 brott, och utgjorde ett stående inslag på den lokala polisens morgonmöten.[1] I programmet visas hur ”Hassan” kunnat avvika från de åtgärder som samhället vidtog mot honom, och de påföljder han ådömdes efter han blivit straffmyndig, för att istället begå ett stort antal nya brott.[2] I det andra programmet, *Barn som rånar barn,* får vi följa poliserna i det särskilt utsatta området Hjällbo i Göteborg. Närpolisområdets statistik, som redovisas i programmet, avslöjar att den dominerande åldern på gärningsmän vid personrån är 15 till 17 år. När en medverkande polis ska gissa varför det är så, anförs att ungdomarna upptäckt hur lätt det är att komma undan med brotten, eftersom det inte blir några konsekvenser. Det beror enligt polisen på den tystnadskultur som råder, och på att rättsväsendet inte vidtar några åtgärder.[3]

När regeringen i september 2019 lanserade ett *34-punktsprogram med åtgärder mot gängkriminaliteten*, stod unga lagöverträdare delvis i fokus.[4] Bland annat övervägs en avskaffad straffreduktion för unga vuxna, och en minskad straffreduktion för unga mellan 15 och 17 år.[5] Vidare är en ny påföljd, ungdomsövervakning, under beredning. Påföljden innebär i korthet ett slags utegångsförbud för unga som begår brott, och anses fylla en lucka i

[1] SVT: *Uppdrag granskning - Ung och kriminell* (00:45-01:00; 12:38-13:04).
[2] *Ibid.,* (15:54-35:30; 41:18-41:27).
[3] SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (05:08-06:14).
[4] Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[5] SOU 2018:85, s. 13-14.

påföljdssystemet där regeringen saknar ett alternativ som motsvarar efterfrågad ingripandegrad.[6] I en kommentar till SVT Nyheter uttalade Morgan Johansson, justitieminister i nuvarande regering,

> *Vi hoppas att det här kan bryta en brottsutveckling i tid så att unga människor som är på väg in i en allvarlig kriminalitet kan få den här påföljden. Därmed kan de också komma ut ur sin kriminella livsstil.*[7]

På motstående sida finns både tvingande lagbestämmelser och moraliska överväganden. De har beaktats sedan lång tid tillbaka och stadgar att en särbehandling av unga lagöverträdare måste ske, eftersom de har en outvecklad ansvarsförmåga och större känslighet för sanktioner. Samhället måste därför ha större tolerans för deras snedsteg.[8] Enligt barnkonventionen, vilken gäller som svensk lag sedan 1 januari 2020, ska rehabilitering väljas före sanktioner, och frihetsberövande av barn ska ske som sista utväg och under kortast möjliga tid.[9] Denna avvägning skapar en problematik. Å ena sidan finns behov av en effektiv brottsbekämpning, och ett krav på att utdömandet av straff för barn och unga ska ske både *rättssäkert*. Å andra sidan finns ett slags ansvar för staten att fostra barn och unga till *samhällets framtida goda medborgare*. Det nämnda ska dessutom ske med beaktandet av *barnets bästa.* Den här framställningen undersöker och diskuterar denna anförda problematik och intresseavvägning.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna framställning är att analysera förarbeten och lagstiftning avseende särbehandlingen av unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år utifrån de tre intressena *rättssäkerhet, samhällets framtida goda medborgare* och *barnets bästa*.[10] Häri ligger att utforska de intressen som kommer till uttryck

---

[6] Prop. 2019/20:118, s. 1; 32-33.
[7] SVT Nyheter: *Regeringens förslag: Utegångsförbud för unga som begår brott.*
[8] Jareborg & Zila, 2017, s. 155-156.
[9] *Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter;* barnkonventionen artikel 37 & 40.
[10] Avsnitt 1.3.3.

såväl i äldre rätt som i gällande rätt, samt i de nytillkomna regeringsförslag vilka diskuterar skärpta påföljder för unga lagöverträdare. För att uppfylla syftet avses följande frågeställning besvaras.

> Vilka skäl kan anföras för, respektive emot, ett ökat användande av strängare påföljder för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, utifrån intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet?*

1.3 Ansats, metod och material

1.3.1 Ansats

I rättsvetenskapliga arbeten som avhandlar gällande rätt är det möjligt att tala om två huvudtyper av ansatser, menar Peter Westberg[11]; dels en regelorienterad ansats, och dels en ansats som utgår från ett samhällsproblem. I förevarande framställning har den senare valts. Det innebär att en undersökning ska genomföras av hur den rättsliga regleringen i regler och praxis väger olika intressen mot varandra. Ansatsen innebär inte att fokus läggs på att juridiskt-tekniskt tolka gällande rätt, utan istället på att identifiera en faktiskt företeelse i vårt rättsliv, i detta fall särbehandlingen av unga lagöverträdare. Vidare identifieras olika problem och intressemotsättningar som går att knyta an till företeelsen. Vid undersökningen ska inte enbart rättskällelärans texter användas, utan författaren ska förhålla sig kritisk till etablerad kunskap, och vara öppen för kunskap inom andra discipliner vilken kan erbjuda nya infallsvinklar på det valda ämnet.[12]

1.3.2 Metod och material

1.3.2.1 Rättsanalytisk metod

Ansatsen, att utgå från ett samhällsproblem, förverkligas genom tillämpningen av främst en rättsanalytisk metod. I en framställning med syftet

[11] Professor i processrätt vid Lunds universitet.
[12] Westberg i Heuman (red.), 1992, s. 421-446.

att identifiera och diskutera gällande rätt har avvägningen mellan den traditionella rättsdogmatiska metoden och den rättsanalytiska metoden undersökts, och rättsdogmatikens begräsningar har där blivit avgörande. Både Claes Sandgren och Jan Kleineman[13] beskriver rättsdogmatikens gränser. Även om åsikter inte är helt eniga, verkar en viss konsensus råda avseende hur metoden syftar till att fastställa gällande rätt utifrån främst lagstiftning och prejudikat, och eventuellt komplettera med uttalanden i förarbeten samt doktrin.[14] Metoden innebär med andra ord ett fastställande av gällande rätt, *de lege lata*, men det är omstritt huruvida den även kan inbegripa ett resonemang kring hur rätten bör vara, *de lege ferenda*. Sandgren menar att metoden inte ska användas vid diskussionen huruvida rättsregler uppnår sitt syfte. Istället kan den som vill analysera rätten välja en rättsanalytisk metod, och den som vill diskutera alternativ till en rådande ordning kan välja en rättspolitisk metod.[15]

Då denna framställning delvis strävar efter att fastställa tidigare, gällande och föreslagen rätt, men främst syftar till att analysera och diskutera tidigare, gällande och föreslagen rätt, har den rättsanalytiska metoden valts. Vid användandet av den rättsanalytiska metoden ingår, vid studiet av gällande rätt, även att kritisera denna. Vid användandet av en rättsanalytisk metod får dessutom värderingar större spelrum, exempelvis genom att undersöka materialet utifrån en viss infallsvinkel, i denna framställning de tre valda intressena. Den rättsanalytiska metoden kännetecknas av dess tillåtande att analysera gällande rätt utifrån allt tillgängligt material, menar Sandgren.[16] Avseende urvalet av material för den följande framställningen måste därför särskilda överväganden göras. En stor mängd material har använts, och en bredd har eftersträvats, för att så långt som det går framhäva olika infallsvinklar på det valda ämnet. Förutom de traditionella bindande rättskällorna lagar och praxis, samt de icke-bindande rättskällorna förarbeten och doktrin, avses även exempelvis myndighetsföreskrifter, allmänna råd

[13] Professorer i civilrätt vid Stockholms universitet.
[14] Kleineman, i Nääv & Zamboni (red.), 2018, s. 33.
[15] Sandgren, 2018, s. 48-50; 61.
[16] *Ibid.,* s. 50-52.

samt forskning från angränsande discipliner fogas till framställningen, för att undersöka unga lagöverträdares roll i det straffrättsliga reaktionssystemet utifrån andra perspektiv. Johanna Schiratzki[17] anför att frågan hur rättsordningen kan integrera kunskap om barn från andra discipliner, utgör en del av den moderna barnrätten.[18] Även Lars Heuman[19] skriver hur de lagar som bygger på målsättningar och intresseavvägningar innebär att hjälpvetenskaper får en ökad betydelse för rättstillämpningen.[20]

1.3.2.2 Juridik och politik

Det ämne framställningen behandlar är, som visat under avsnitt 1.1, ett aktuellt ämne som väcker en politisk debatt. En viktig aspekt av framställningens syfte och frågeställning blir därmed juridikens och politikens roll till varandra. Kriminalpolitiken syftar till att, vid sidan av kriminalisering och avkriminalisering, även diskutera åtgärder rörande bland annat sanktioner och sanktionssystemets utformning.[21] Robert Andersson[22] och Roddy Nilsson[23] menar att svensk kriminalpolitik har blivit alltmer politiserad. Ett område som tidigare färgades av expertutlåtanden och underbyggdes av forskning, styrs nu av politiken och den rådande meningen att brottsligheten idag är mycket omfattande och allmänfarlig. De menar även att det råder en konsensus inom politiken att det enda sättet att stoppa denna utveckling är genom hårdare straff och fler poliser.[24]

Per Ahlin[25] konstaterar att juridiken inte existerar i ett vakuum, och ställer sig där frågan om juridiska svar alltid är att föredra på politiskt kontroversiella frågor. I boken lyfter Ahlin bland annat kriminalisering av attacker mot blåljuspersonal. Han konstaterar att attackerna blev ett stort problem, inte minst i storstädernas förorter, men resonerar kring om problemet kan lösas

[17] Professor i rättsvetenskap vid Stockholms universitet.
[18] Schiratzki, 2014, s. 11.
[19] Professor emeritus i processrätt vid Stockholms universitet.
[20] Heuman, 2005/06, s. 789.
[21] SOU 1993:35, s. 203,
[22] Lektor och docent i kriminologi vid Linnéuniversitetet.
[23] Professor i historia vid Göteborgs universitet.
[24] Andersson & Nilsson, 2017, s. 213.
[25] Lektor i folkrätt vid Stockholms universitet.

med rättsliga medel. ”Alla förefaller överens om att problemet är mångfasetterat och att det därför krävs olika typer av åtgärder för att komma tillrätta med det,” konstaterar han istället.[26] Det ämne som denna framställning behandlar är juridiskt, men även i högsta grad politiskt. Debatten om ungdomsrån och uteblivna påföljder för unga lagöverträdare har varit aktiv under de senaste åren, såväl i riksdagen som på tidningarnas debattsidor. En viktig aspekt av ämnet är därför dess politiska prägel, vilken jag som uppsatsförfattare vill visa att jag förhåller mig medveten till genom detta avsnitt. Inledningsvis i framställningen blir det viktigt att ställa frågan om de lagförslag som lagts fram är en av rättsväsendet efterfrågad åtgärd, eller en åtgärd som medför politisk vinning utifrån den aktuella debatten avseende hårdare straff.

1.3.2.3 Kritisk rättspositivism

För att utröna de intressen som kommer till uttryck i det material som den rättsanalytiska metoden genererar, och därmed kunna uppfylla framställningens syfte och besvara frågeställningen, har Kaarlo Tuoris[27] verk *Critical legal positivism* tillämpats. Tuoris verk är ett utslag för rättspositivismen, vilket är en riktning inom rättsfilosofin där rätten ses som en mänsklig konstruktion. Detta skiljer rättspositivismen från naturrätten, som istället betraktar rätten som grundad på en universell moral. Utifrån rättspositivismen har Tuori myntat begreppet kritisk rättspositivism.[28] Tuori menar att rätten inte enbart består av gällande rätt i lagar och praxis, utan har djupare nivåer än så, som skapar förutsättningar för, och begränsningar av, vad som utgör gällande rätt på vad han benämner som *ytnivån.*[29] Tuori anför att rätten består av tre vertikala nivåer, där ytnivån är snabbt föränderlig. Under ytnivån finns en mer *stabil rättskulturnivå*, vilken innehåller metoder för rättslig problemlösning som skapats av rättens professionella aktörer.[30] Längst ner finns en *djupnivå*, där samhällets fundamentala uppfattningar

[26] Ahlin, 2019, s. 72-73.
[27] Professor i förvaltningsrätt och allmän rättslära vid Helsingfors universitet.
[28] Tuori, 2002, s. s. 151-154.
[29] *Ibid.,* s. 147.
[30] *Ibid.,* s. 161-166.

ryms. På dessa uppfattningar vilar även lagens legitimitet. Nivån kan förändras, men det sker mycket långsamt. Att många rättsordningar runt om världen innehåller liknande grundläggande normer, så som mänskliga rättigheter eller rättsstatliga principer, anför Tuori som ett argument för djupnivåns existens. Tuori menar att rätten på djupnivån är frikopplad från andra uppfattningar, som politik och religion, medan rätten högre upp i högre grad påverkas av andra intressen, så som politiska ambitioner och samhälleliga normer.[31]

Genom att tillämpa Tuoris kritiska rättspositivism i framställningen kan rätten kritiseras, utifrån rätten.[32] Konstruktiv kritik ges till rätten på ytnivån utifrån de normativa måttstockar som återfinns i rättens djupstruktur. De normativa måttstockarna som använts har, som framgår av framställningens frågeställning, varit *rättssäkerhet*, *barnets bästa* samt *samhällets framtida goda medborgare*. I framställningen konstrueras intressena utifrån det använda materialet, varför en någorlunda klar definition av deras innebörd inför den fortsatta framställningen blir önskvärd.[33] De tre intressena är inte helt främmande, men samtidigt svåra att definiera. Intressena avhandlas i stor utsträckning i det material som använts. I materialet ges de ofta liknande innebörd, men även delvis särskilda innebörder då intressena kan användas i olika syften. I framställningen vinklas intressena till att stå i motsats från varandra, men det framgår, främst under kapitel fem, att de även kan vinklas för att delvis överensstämma med varandra.

1.3.2.4 Barnets bästa

I barnkonventionens artikel 3 anges att *barnets bästa* ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn. Det är en rättslig norm, och beskrivs av Schiratzki som viktig, men även flexibel och vag.[34] Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter är *barnets bästa* ett tredubbelt koncept, som en materiell rättighet,

[31] Tuori, 2002, s. 183-189.
[32] *Ibid.,* s. xi.
[33] Sandgren, 2018, s. 60-61.
[34] Schiratzki, 2014, s. 11; 29.

tolkningsprincip och förfaranderegel. Det används i huvudsak på två sätt, dels som en allmän princip som ska genomsyra lagstiftning, dels som ett verktyg för att tolka barnkonventionens artiklar.[35] Tolkningen av *barnets bästa* måste alltid stå i överensstämmelse med de värden och rättigheter som barnkonventionen förmedlar. Exempelvis kan inte ”i barnets bästa intresse” tolkas enligt kulturella normer som står i strid med de rättigheter barnkonventionen avser skydda, enligt kommittén.[36]

Då *barnets bästa* inkorporerats i svenska författningar, har det givits olika tolkningar.[37] *Barnets bästa* ska, enligt förarbeten, tolkas ur ett objektivt och subjektivt perspektiv. Dels genom kunskap om barn förvärvad genom forskning, dels genom att lyssna på barn och inkludera deras åsikter och känslor i beslutsfattandet.[38] Gemensamt för många tolkningar av *barnets bästa* i svensk rätt är, enligt Schiratzki, att hänsyn särskilt tas till att barnet är ett barn, och att särbehandlingen av denna ses som en del i främjandet av barnets bästa. Hon menar att exempelvis *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,* LVU, och *utlänningslagen (2005:716), UtlL,* särbehandlar barn på ett sätt som speglar detta tankesätt. Samtidigt lyfter hon även *skadeståndslagen (1972:207),* SkL, som ett exempel där en objektiv bedömning av det skadevållande barnets handlande görs, utifrån hur en vuxen borde handlat.[39] Schiratzki lyfter även hur *barnets bästa* tolkas i rättspraxis, där det skiljer sig från traditionella rättsregler genom att en helhetsbedömning av det enskilda barnets situation ska göras för att nå den bästa lösningen i varje enskilt fall. Schiratzki menar att fördelen med detta blir att traditionella rättsäkerhetskriterier inte prioriteras, men att nackdelen blir hur vissa aspekter av vad som anses vara *barnets bästa* prioriteras före andra.[40]

---

[35] FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 14 (CRC /C/GC/14), p. 6; SOU 1997:116, s. 79.
[36] UNICEF: *Handbok om barnkonventionen*, s. 47.
[37] Jfr. FB, SOL, LVU, UtlL, och skollagen (2010:800), SkolL.
[38] SOU 1997:116, s. 134.
[39] Schiratzki, 2014, s. 34-35.
[40] *Ibid*., s. 38-39.

I denna framställning avses *barnets bästa* definieras utifrån vad FN:s kommitté uttalat, nämligen i enlighet med de värden som barnkonventionen uttrycker. *Barnets bästa* kommer användas som en materiell rättighet, tolkningsprincip och förfaranderegel vilken måste genomsyra svensk lagstiftning, i enlighet med kommitténs uttalanden. Barnets bästa ska tolkas som om svensk rätt *måste* stå i överensstämmelse med de värden och rättigheter som barnkonventionen förmedlar.

1.3.2.5 Samhällets framtida goda medborgare

I barnkonventionens artikel 40 anges att påföljdssystemet ska vara inriktat på rehabilitering av den unga, med återanpassning till samhället som mål.[41] Denna tanke kan sägas återspegla synsättet att unga lagöverträdare ska återanpassas för att i framtiden kunna utgöra *samhällets framtida goda medborgare.* Anna Singer[42] lyfter hur det straffrättsliga reaktionssystemet dels färgas av behovet att samhället markerar mot icke-godtagbara handlingar, samtidigt som det beaktas att unga som begår brott ofta har ett särskilt behov av stöd och hjälp. ”Att återföra dessa barn till ett socialt välfungerande liv, utan kriminalitet, måste vara en övergripande målsättningsuppgift för samhället” menar Singer.[43]

Tanken att barn ska formas till *samhällets framtida goda medborgare*, härstammar från 1900-talets familjerättspolitik.[44] Vid uppförandet av den svenska välfärdsstaten framställdes barnet som samhällets framtid. Därmed krävdes uppmärksamhet, genom skydd och omsorg, men även kontroll, och samhället ansågs bära ett ansvar för att skydda barn från att hamna i missförhållanden och begå asociala handlingar.[45] Barnen skulle inte straffas, utan botemedlet mot det avvikande beteende ansågs uppnås genom att ge

[41] Barnkonventionen artikel 37.
[42] Professor i civilrätt vid Uppsala universitet.
[43] Singer, 2019, s. 298.
[44] Andersson & Nilsson, 2017, s. 49.
[45] Andresen m.fl., 2011, s. 150-152.

barnen en bättre uppfostran.[46] Synsättet utgick helt från att barnets och samhällets intresse var detsamma.[47]

I denna framställning har rehabiliteringstanken, uttryck genom *samhällets framtida goda medborgare*, valts eftersom återanpassning är ett intresse som refereras flitigt i lagförslag rörande straffrättsliga påföljder än idag, och framställs som särskilt viktigt för unga lagöverträdare.[48] Om utdömd påföljd, genom vård eller straff, lyckas blir den unga inte kriminell, utan en välanpassad samhällsmedborgare.[49] Huruvida samhällets och barnens intressen faktiskt sammanfaller, utgör ett relevant perspektiv att analysera materialet utifrån.

1.3.2.6 Rättssäkerhet

Det råder skilda meningar kring *rättssäkerhetens* verkliga definition. Josef Zila[50] konstaterar att konsensus verkar råda kring att rättssäkerhet innebär bland annat en förutsägbarhet av utfallet av rättsliga beslut, en likhet inför lagen samt kravet på att den offentliga makten utövas under lagarna.[51] Schiratzki har skrivit om motsättningen som råder mellan *barnets bästa*, som ju fokuserar på den enskilda barnets unika behov, och *rättssäkerhet*, som innebär förutsägbarhet och likabehandling.[52]

Zila anför hur rättssäkerhet kan ges både en snävare och bredare definition i olika sammanhang, då det är ett tacksamt verktyg vid debatter om rättspolitiska åtgärder. Zila diskuterar vidare en modernare syn på rättssäkerheten, vilken anses innefatta ”att människor och samhället bereds skydd mot att utsättas för brott.”[53] Enligt detta synsätt kan ett regelverk som tillämpas korrekt, men som strider mot rådande etiska värderingar, inte ses

[46] Andersson & Nilsson, 2017, s. 49.
[47] Andresen m.fl., 2011, s. 150-152.
[48] Jfr. SOU 2018:85, s. 16-17.
[49] Singer, 2019, s. 298.
[50] Professor i straffrätt vid Örebro universitet.
[51] Zila, 1990, s. 284-286.
[52] Schiratzki, 2014, s. 11.
[53] Zila, 1990, s. 285-286.

som rättssäkert.[54] Zila lyfter hur detta synsätt mött kritik, då exempelvis Advokatsamfundet i sitt rättssäkerhetsprogram angett hur skyddet mot brott inte följer av rättssäkerhet, utan istället faller under rättstrygghet.[55] I denna framställning avses rättssäkerhet definieras enligt sitt traditionella format, med fokus på principerna om förutsägbarhet, likabehandling samt proportionalitet. Rättssäkerhet avses även definieras enligt den utvidgade, modernare versionen, där en effektiv brottsbekämpning krävs för att gällande rätt ska ses som överensstämmande med det allmänna rättsmedvetandet. Exempelvis återfinns intresset i ett nyare förarbete, omskrivet som ”straffsystemets krav på tydliga och tillräckligt ingripande åtgärder.”[56] Utifrån rättssäkerhetsintresset kan diskuteras vilka åtgärder samhället ska vara skyldiga att vidta mot unga lagöverträdare, samtidigt som åtgärderna ska möta de andra krav som *rättssäkerheten* ställer upp.

1.3.2.7 Intressenas tillämpning

I framställningen ges de tre presenterade intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet* rollen som rättens djupstruktur, i enlighet med Tuoris tre nivåer av rätten. Det kan argumenteras för att intressena egentligen inte hör hemma i rättens djupstruktur, jämfört med andra, mer grundläggande värden. *Rättssäkerhet* är visserligen grundläggande, men huruvida dess utvidgade definition hör hemma i djupstrukturen är tveksamt. *Barnets bästa* är en del av en rättighetskatalog, men kan även sägas vara en juridisk konstruktion som tillkommit i sin nuvarande form först under senare tid. Rehabiliteringstanken, *samhällets framtida goda medborgare*, måste ses som en politisk målsättning, införd i juridikens påföljdsbestämning genom bland annat särbehandlingen av unga lagöverträdare. De tre presenterade intressena anses därför eventuellt inte inneha en självklar plats i rättens djupnivå. Men om en separat version av rättens tre nivåer kan skapas specifikt avseende påföljdsbestämning för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, kan de tre intressena ges en plats i rättens

[54] Zila, 1990, s. 290.
[55] *Ibid.,* s. 287; Advokatsamfundet: *Rättssäkerhetsprogram*, 1988, s. 6.
[56] Dir 2017:122, s. 7.

djupstruktur. Under framställningen kommer vi nämligen se hur de tre intressena alltid tycks bära en viktig roll vid de avväganden som sker avseende hur påföljdssystemet för unga lagöverträdare ska utformas. I den för framställningen relevanta propositionen avseende påföljden ungdomsövervakning, uttrycks det hur regeringen angivit följande tre intressen så som utgångspunkter för reformen; barnrättsperspektivet, avvägningen mellan den ungas behov och straffsystemets krav på tydliga och ingripande åtgärder, samt ungdomspåföljdernas innehåll, som i första hand bör ha ett behandlingsinriktat innehåll som ska syfta till att motverka fortsatt kriminalitet och återfall.[57] Min tolkning är att gällande och föreslagen rätt strävar efter att tillgodose de tre valda intressena. Min avsikt är att tolkningen kommer framgå tydligt i framställningens andra, tredje, fjärde och femte kapitel.

Högre upp, i den mer stabila rättskulturnivån, kommer intressen som exempelvis kostnadseffektivitet och ansvarsuppdelningen mellan barnets vårdnadshavare och det offentliga, respektive ansvarsfördelningen mellan olika aktörer inom det offentliga. Även den uppdelning som skett mellan socialrätten och straffrätten, och hur den motiveras, hör in i detta lager av rätten. Nämnda intressen kommer dock inte behandlas ingående i denna framställning. Högst upp kommer en snabbt föränderlig ytnivå, bestående av exempelvis praxis och de lagförslag som presenteras i kapitel fem, och som ger utslag för mer samtida idébildningar. Utifrån min presenterade version av Tuoris tre nivåer, tar därmed denna framställning sitt avstamp.

1.4 Forskningsläge

Det finns ett relativt brett utbud av litteratur som behandlar särbehandlingen av unga lagöverträdare, både i rättsvetenskapen och angränsande discipliner. Förutom två vedertagna verk avseende straffrättens påföljdsbestämning, *Straffrättens påföljdslära* av Nils Jareborg[58] och Zila samt *Att bestämma*

[57] Prop. 2019/20:118, s. 34-35.
[58] Professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet.

påföljd för brott av Martin Borgeke[59] och Mari Heidenborg[60], där gällande rätt avseende straffmätning och val av påföljd redogörs för, finns även verksamma rättsvetare vilka producerat doktrin som särskilt berör unga lagöverträdare. Flertalet av dessa verk har använts i framställningen i och med dess karaktär av rättsvetenskaplig doktrin, och dess relevans för förevarande ämne. För vidare läsning i ämnet ska främst nämnas *Unga lagöverträdare* av Kerstin Nordlöf[61]; *Ungdomar i gäng: Social- och straffrättsliga reaktioner av* Ulrika Andersson[62] och Titti Mattson[63]; samt *Samhället och de unga lagöverträdarna* av Lars Clevesköld[64], Birgit Thunved[65] och Anders Thunved.[66] Ämnet har även behandlats med anknytning till bakomliggande, ideologiska skäl samt de föreslagna åtgärder som presenteras i framställningens femte kapitel, exempelvis av Monica Burman[67], samt Axel Holmgren.[68] De tre intressen som framställningen fokuserar på återkommer i nämnd litteratur, och framställningen tar därför, i och med dess karaktär av rättsvetenskaplig uppsats, i första hand avstamp i den juridiska disciplinen. Dock behandlas intressena kanske än mer uttryckligt inom angränsande vetenskaper. I framställningen har särskilt *Den svenska ungdomsbrottsligheten* av Felipe Estrada och Janne Flyghed (red.)[69], *Svensk kriminalpolitik* av Andersson och Nilsson samt Brottsförebyggande rådets rapporter blivit intressanta. Uttalanden i angränsande vetenskaper har tillämpats eftersom de förarbeten som framställningen till stor del utgår ifrån, ofta diskuterar slutsatser som dragits avseende unga lagöverträdare även inom angränsande discipliner.

---

[59] F.d. justitieråd i Högsta domstolen.
[60] Justitieråd i Högsta domstolen.
[61] Professor i straff- och processrätt vid Örebro universitet.
[62] Lektor i straffrätt vid Lunds universitet.
[63] Docent i straffrätt vid Lunds universitet.
[64] Hovrättsråd i Hovrätten över Skåne och Blekinge.
[65] F.d. överåklagare.
[66] F.d. hovrättslagman.
[67] Docent vid Umeå universitet; Burman, 2016, s. 162.
[68] Doktorand vid Stockholms universitet; Holmgren, 2018, s. 343.
[69] Professorer i kriminologi vid Stockholms universitet.

1.5 Avgränsningar

Framställningen fokuserar på unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år. En person blir straffmyndig först vid 15 års ålder, enligt 1 kap. 6 § *brottsbalken (1962:700),* BrB. Unga lagöverträdare särbehandlas sedan upp till 21 års ålder.[70] En person över 18 år anses myndig enligt svensk rätt, och omfattas inte av barnkonventionen.[71] Unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år står därmed i gränslandet mellan när vård och straff ska dömas ut som påföljd för brott. Av den anledningen krävs en individuell bedömning av varje enskild fall, varför åldersgruppen blir intressant att studera närmare.[72] Framställningen syftar vidare till att enbart mycket översiktligt redogöra för samtliga påföljder som unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år kan ådömas, och istället fokusera på de särskilda ungdomspåföljderna. Anledningen är att framställningen syftar undersöka de bakomliggande intressen som finns till särbehandlingen av unga i det straffrättsliga reaktionssystemet, och hur denna kommer till uttryck i äldre, gällande samt föreslagen rätt.[73]

Slutligen kan något om ungas band till gängkriminalitet anföras, mot bakgrund av den problematik som regeringens föreslagna åtgärder i kapitel fyra syftar lösa. Det finns ingen allmänt accepterad definition på gängkriminalitet inom kriminologisk forskning.[74] En viktig avgränsning och utgångspunkt inför den följande framställningen blir att denna inte syftar till att diskutera lösningar på gängproblematiken, utan gällande och föreslagen rätt avseende unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år utifrån ovan angivna intressen. På grund av de uttalade rättspolitiska åtgärderna med föreslagen rätt överlappar dock ämnena till viss del, och det går vidare att diskutera huruvida de olika intressen som framställningen lyfter har ett samband med förhindrandet av ungas deltagande i gängkriminalitet, varför ämnet blir svårt att fullständigt avgränsa ut.

---

[70] Jfr. 30 kap. 4 § och 32 kap. 2 § BrB.
[71] 9 kap. 1 § FB; Singer, 2019, s. 339.
[72] Nordlöf, 2012, s. 160.
[73] Barnkonventionen artikel 37 & 40; Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[74] Mobilisering mot narkotika: *Kriminella ungdomsgäng*, s. 7.

1.6 Disposition

Inledningsvis avhandlas i framställningen *andra kapitel* de unga lagöverträdarnas ställning vid straffrättens påföljdsbestämningen genom historien. Vidare presenteras barnkonventionen och dess genomslag i svensk rätt. I framställningens *tredje kapitel* avhandlas den särställning unga lagöverträdare har enligt gällande rätt. I kapitlet presenteras och diskuteras därigenom straffmätning och frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare. I framställningens *fjärde kapitel* avhandlas förslagen i regeringens 34-punktsprogram mot gängkriminalitet som avser straffrättsliga påföljder för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år, närmare sänkt straffreduktion samt den föreslagna påföljden ungdomsövervakning. I framställningens *femte kapitel* diskuteras avslutningsvis det anförda utifrån framställningens frågeställning och syfte, med tyngdpunkt på de tre presenterade intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet.*

2 Rättens framväxt

2.1 Introduktion

Framställningens andra kapitel syftar till att klargöra de intressen som lett till att barn idag särbehandlas vid den straffrättsliga påföljdsbestämningen. De intressen som redogörs för i kapitlet har presenterats för att senare kunna diskuteras vid besvarandet av framställningens frågeställning. Framställningen redogör mycket översiktligt för gällande rätt avseende särbehandlingen av unga lagöverträdare i straffrättens påföljdssystem under 1700- och 1800-talet, för att sedan diskutera de reformer som tillkommit under 1900- och 2000-talet mer utförligt. Redogörelsen tar sin utgångspunkt i de förarbeten som finns till lagstiftningen avseende särbehandlingen av unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, och kompletteras med kommentarer som gjorts i doktrinen samt angränsande discipliner.

2.2 Före brottsbalken

Unga lagöverträdare har sedan lång tid tillbaka särbehandlats inom svensk rätt.[75] Redan i *1734 års missgärningabalk* straffades inte den under 7 år, och den mellan 7 och 14 år särbehandlades vid påföljdsbestämningen. Enligt dåtidens rättsvetare David Nehrman Ehrenstråhle, förklarades ordningen med att de mellan 7 och 14 år ansågs vara mognare än de som var yngre, men inte tillräckligt mogna för att straffas som vuxna lagöverträdare. I nyare förarbeten tolkas hans resonemang som att den unges grad av mognad var avgörande för om denna kunde straffas, och bedömningen grundades på den tilltalades mognad i det enskilda fallet.[76] Vid införandet av *1864 års strafflag* bestämdes att gränsen för straffmyndighet skulle gå vid 15 år, men att staten kunde förordna om uppfostringsåtgärder för yngre lagöverträdare.[77] Åsikten att barn skulle särbehandlas i straffprocessen fick större genomslag vid denna tid.

[75] Singer, 2019, s. 337
[76] SOU 2018:85, s. 47-49.
[77] Kumlien, 1994, s. 28

Tanken var inte ny, men samhället hade förändrats på så sätt att krav nu kunde framföras och responsen blev bättre.[78] Då unga dömdes till frihetsberövande straff under 1700- och 1800-talet placerades de tillsammans med äldre brottslingar i dåtidens fängelser, vilka utgjordes av kungens slott och gårdar, samt rikets fästningar. År 1925 inrättades en styrelse för fängelser och arbetsinrättningar, vars uppgift bland annat blev att undersöka behovet av en särbehandling av unga lagöverträdare. Styrelsen kom fram till att unga så långt som möjligt borde placeras utanför fängelser, varför privata hem grundades som bland annat hade till syfte att omhänderta kriminella barn. Unga lagöverträdare placerades i svårare fall på så kallade uppfostringsanstalter, men om det inte fanns plats placerades de i fängelse tillsammans med vuxna lagöverträdare.[79]

Nilsson och Andersson beskriver hur den moderna kriminalpolitiken föddes kring 1900-talets sekelskifte, och hur den successivt fick inverkan i socialpolitiken genom att behandling av lagöverträdare under och efter straffet betonades.[80] Vid 1900-talets sekelskifte ökade ungdomskriminaliteten enligt dåtidens statistik, och blev dessutom grövre.[81] En omfattande oro för växande brottslighet och vanartat beteende hos unga spreds. I offentliga utredningar och riksdagsdebatter krävdes stärkta åtgärder genom utvidgad lagstiftning och inrättande av nya institutioner. En tydlig enighet avseende detta rådde.[82] Ett samband mellan folkfostran och kriminalitet angås föreligga enligt dåtidens riksdagsmän, där myndigheternas ingripande krävdes för att förhindra framtida kriminalitet hos asocial ungdom. Uppfostran ansågs utgöra ett bättre brottsförebyggande medel än straff.[83] Det berodde dock inte på att fängelsestraff för ungdomar sågs som inhumana, utan därför att de ansågs alltför korta och milda för att få varaktig inverkan.[84]

[78] Stang Dahl, 1978, s. 67.
[79] Nordlöf, 2012, s 162-163.
[80] Andersson & Nilsson, 2017, s. 26.
[81] Häthén, 2004, s. 249.
[82] Andersson & Nilsson, 2017, s. 47.
[83] Häthén, 2004, s. 249.
[84] Kumlien, 1994, s. 43.

I äldre förarbeten har uttrycks hur straffrättens syfte var att undertrycka de beteenden som hade negativ effekt på samhället.[85] I förarbetena till *lag om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn* från år 1902 anfördes exempelvis,

> *[…] allvarsam fara hotade vår samhällsordning genom den sedliga förvildningen hos en del af det uppväxande slägtet. Skulle någon varaktig förbättring kunna åtstadkommas, måste bemödandet i främsta rummet rigta sig på att i tid förekomma det onda genom beredandet af lämplig uppfostran åt sådana barn […].*[86]

Att unga fick den fostran som krävdes för att motstå frestelser, ansågs även ligga i statens egna intresse.[87] Vid tiden infördes en särskild behandlingsform, *tvångsuppfostran,* genom *lagen om behandling av minderåriga förbrytare*.[88] Påföljden ådömdes kriminell ungdom mellan 15 och 17 år, och innebar ett frihetsberövande vars längd bestämdes utifrån vårdbehovet. Vid utdömandet av ordinärt cellstraff under denna tid, gjordes en reduktion av strafflängden för unga.[89] Genom 1924 års lagstiftning, *lagen om samhällets barnavård*, blev det möjligt att tvångsomhänderta alla mellan 15 och 17 år vilka beskrevs som vanartade, däribland de som begick brott, för *skyddsuppfostran*.[90] Lagen innebar att åldersgränsen för vårdåtgärder höjdes från 15 år, till 18 år.[91] Skyddsuppfostran kom att tillämpas i större utsträckning än tvångsuppfostran. Från år 1961 benämndes skyddsuppfostran som samhällsvård.[92]

Från mitten av 1930-talet hamnade ungdomsbrottsligheten återigen i fokus, främst på grund av att ungdomar började gå ut och roa sig på dansbanor, vilket ansågs medföra ett omoraliskt leverne. Allmänhet och politiker var av åsikten

---

[85] Jfr. SOU 1926:31, andra delen, s. 3-6; och prop. 1902:30, s. 16-17.
[86] Prop. 1902:30, s. 16.
[87] *Ibid*., s. 20.
[88] SOU 1993:35, del A, s. 100.
[89] Nordlöf, 2012, s. 163.
[90] Prop. 1924:150, s. 10; Nordlöf, 2012, s. 163.
[91] Koch, 1925, s. 64; prop. 1924:150, s. 10.
[92] Prop. 1962:10, s. C 84.

att kraftåtgärder behövde vidtas mot utvecklingen.[93] Från 1940-talet, och fram till början av 1960-talet, beskrivs hur ungdomsbrottsligheten sedan behöll rollen som den centrala kriminalpolitiska frågan. Enligt kriminalstatistiken skedde en brant upptrappning av ungdomsbrottsligheten främst under 1950-talet. Sju stycken utredningar avseende ungdomsbrottsligheten inleddes mellan år 1949 och 1957, för att undersöka och försöka komma tillrätta med problemet. Beläggningen på ungdomsinstitutioner blev mycket hög, och det talades om att en klientelförsämring skett. De unga ansågs vara mer kriminellt belastade, mer rymningsbenägna och lida av värre beteendemässiga problem. Utvecklingen ansågs utgöra en konsekvens av övergången från bondesamhället till stadslivet, vilken erbjöd fler tillfällen till kriminalitet.[94]

Perioden kännetecknas även av en konflikt mellan intressen, där jurister och företrädare för rättsväsendet ville se skarpare åtgärder mot de kriminella ungdomarna, medan de sociala institutionerna satte sig emot detta. Enligt Nilsson och Andersson hade en spänning mellan juridiska och sociala institutioner i princip förelegat sedan 1900-talets början, vilken skärptes under de två decennierna efter andra världskriget. De anför hur ett tvivel för behandlingen av unga kriminella började att gro, eftersom resultaten verkade utebli.[95] Detta framgår exempelvis av utredningen *Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna*, där utredaren beskrev vårdresultaten vid ungdomsvårdsskolorna som ”nedslående.”[96]

2.3 Brottsbalkens införande

Vid reformarbetet före brottsbalkens tillkomst, uttalade såväl Johan C.W. Thyrén som Karl Schlyter, båda ordförande i Strafflagsberedningen och förgestalter till reformarbetet, att ungdomar tillhörde den typ av

[93] Häthén, 2004, s. 251.
[94] Andersson & Nilsson, 2017, s. 83-87.
[95] *Ibid.,* s. 87.
[96] SOU 1964:24, s. 7.

lagöverträdare som inte ansågs lämpliga att döma till ordinära påföljder. Det uttalades att unga inte hörde hemma i fängelse, utan att uppfostrande åtgärder borde tillämpas.[97] I förarbeten till brottsbalken angav även departementschefen hur ungdomskriminaliteten varit en viktig fråga under utredningen. Frågan anges även ha tilldragit sig uppmärksamhet under tiden för utredningen, främst på grund av dess ökade förekomst. Antalet straffregisterbrottslingar angavs år 1956 vara störst bland 15 till 17-åringar, för att sedan sjunka i äldre åldersgrupper.[98]

I propositionen till brottsbalken uttalades att de mellan 15 och 17 år i första hand skulle beredas vård, och att förutsättningarna för att döma till fängelse skulle vara mycket snäva. Initialt diskuterades även om den under 18 år inte skulle kunna dömas till fängelse alls. Många remissinstanser höll helt eller delvis med om denna synpunkt, främst med hänsyn till den ungas vårdbehov.[99] Exempelvis anförde Göta hovrätt att de mellan 15 och 17 år befinner sig i utveckling och ännu inte nått full mognad. Därmed anförde hovrätten att ”en uppfostrande och utbildande behandling ofta [var] påkallad för deras vidkommande.”[100] Många remissinstanser var dock av åsikten, att någon typ av frihetsbegränsande straff behövde finnas för lagöverträdarna i ålder 15 till 17 år, exempelvis då den unga gjort sig skyldig till grov eller upprepad brottslighet.[101] I den nya brottsbalken, kom unga lagöverträdare under 15 år att falla utanför det straffrättsliga reaktionssystemet.[102] En bestämmelse avseende strafflindring för unga lagöverträdare vid straffmätningen infördes i 33 kap. 4 § BrB.[103] I brottsbalkens 29 kap. infördes bestämmelser om ungdomsfängelse. Det var en påföljd för de mellan 18 och 20 år, men blev i vissa fall även tillämplig för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år.[104] I övrigt skulle frihetsberövande påföljder enbart tillämpas i undantagsfall för åldersgruppen, och istället skulle lagöverträdare mellan 15

[97] Nordlöf, 2012, s. 164.
[98] Prop. 1962 :10, s. C 80-81.
[99] *Ibid.,* s. A1; C 62-C 71.
[100] *Ibid.,* s. C 74.
[101] *Ibid.,* s. C 64-C 65.
[102] *Ibid,* s. A 77.
[103] SOU 2018:85, s. 59.
[104] *Ibid,* s. 57; Prop. 1962:10, s. A 5.

och 17 år dömas till åtgärder inom barnavården.[105] Vid sidan av brottsbalken föreslogs även *lagen om samhällets vård av barn och ungdom (1960:97),* vilken ersatte 1924 års lag. Enligt lagen kunde barnavårdsnämnden ingripa då någon var under 21 år, och var i behov av vård, stöd eller andra åtgärder från samhällets sida på grund av exempelvis brottslig gärningar.[106] Det har anförts att de överväganden som skedde vid brottsbalkens införande var utpräglat individualpreventiva. Efter reformen blev rättens primära uppgift vid påföljdsbestämning för unga lagöverträdare att bestämma vilken påföljd som var ägnad att främja den dömdes återanpassning till samhället.[107] År 1964 infördes även *lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, LUL, som är tillämplig än idag och innebär en mer samlad reglering med processuella regler under, eller i anslutning till, rättegång mot unga lagöverträdare.[108]

2.4 1970- och 1980-talets reformer

Optimismen avseende straffets behandlande verkan började ifrågasättas i större utsträckning under 1970- och 1980-talet. Med hänvisning till återfallsstatistiken gick att se hur de goda resultat som utlovats inte uppnåtts.[109] Två vårdande och tidsobestämda påföljder, ungdomsfängelse och internering, avskaffades år 1980 och 1981. Dåtidens regering nådde, trots den sviktande optimismen avseende behandling, ändå slutsatsen att stor restriktivitet skulle råda vid utdömandet av fängelse till den mellan 15 och 17 år.[110] Vid socialtjänstlagens tillkommande år 1981, infördes den särskilda ungdomspåföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten.[111]

Allmänprevention, förutsägbarhet och proportionalitet ställdes mot individualprevention och behandlingstanken. Genom *Fängelsestraff-*

[105] Nordlöf, 2012, s. 165.
[106] Prop. 1960:10, s. 1; 9.
[107] Borgeke & Månsson, SvJT 2007, s. 181.
[108] SOU 2018:85, s. 60.
[109] *Ibid.,* s. 61.
[110] Nordlöf, 2012, s. 168-169; prop 1984/85:171 s. 15.
[111] Singer, 2019, s. 351.

kommitténs utredning år 1986 uttalades att utformningen av brottets straffskalor och valet av påföljd borde präglas av brottets svårhet i större utsträckning.[112] Efter förslaget infördes 29 kap. BrB, med bestämmelser avseende straffvärde och straffmätning, respektive 30 kap. BrB, med bestämmelser om val av påföljd.[113] I doktrin anges hur denna åtgärd blev ett tydligt tecken på att behandlingsideologin så som grund för påföljdsbestämningen fick stå tillbaka.[114] Istället förverkligade reformerna ett proportionalitetstänkande, där straffet skulle stå i proportion till brottets svårhet.[115] Genom bedömningen av en gärnings farlighet och moraliska förkastlighet, har anförts hur känslomässiga aspekter appliceras på dömandet.[116]

Jerzy Sarnecki diskuterade, i en rapport för Brottsförebyggande rådet från år 1983, varför brottsligheten bland ungdomar mellan 15 och 17 år hade ökat fem till sex gånger snabbare sedan seklets början, än brottsligheten hos dem som var 20 år eller äldre.[117] Sarnecki hänförde svaret till att ungdomens roll hade förändrats sedan industrialismen, då bandet till familjen försvagats och den unga i högre utsträckning påverkades av jämnåriga.[118] I rapporten sammanfattades en undersökning genomförd på brottsaktiva ungdomar i en svensk stad. I undersökningen konstaterades att grupperingar av pojkar, som det uteslutande rörde sig om, bildades då de var mycket unga och gränsen mellan lekar och lagbrott var flytande. Flera grupperingar som bildades när pojkarna var 13 till 14 år gamla, upplöstes när de blev 15 år, och de flesta av de som var mindre brottsaktiva lämnade gängen när de fyllt 16 eller 17 år. Sarnecki beskrev vidare 17 och 18 års åldern som särskilt avgörande. Här slutade många definitivt att umgås med brottsaktiva jämnåriga, medan ett fåtal, främst de som var mest brottsbelastade, i denna ålder ägnade sig åt fortsatt brottslighet.[119] Sarnecki konstaterade utifrån undersökningen hur en

---

[112] SOU 1986:14, s. 142-143.
[113] *Lag (1988:942) om ändring i brottsbalken*; prop. 1987/88:120, s. 9-14.
[114] Nordlöf, 2012, s. 170; Jareborg & Zila, 2017, s. 101.
[115] *Ibid.*, s. 103.
[116] Andersson & Nilsson, 2017, s. 167.
[117] Brottsförebyggande rådet: *Brottsliga ungdomsgäng*, 1983, s. 16.
[118] *Ibid.,* s. 67-72.
[119] *Ibid.,* s. 56-59; SOU 1993:35, s. 11.

kortvarig anknytning till den brottsliga miljön inte verkade få större konsekvenser, utan gav ungdomen erfarenhet och upplevelser. Däremot angavs hur en långvarig anknytning till den brottsliga miljön kunde få katastrofala följder.[120] Som brottsbekämpande metod förespråkade Sarnecki i rapporten inte placering på institution, eftersom denna åtgärd ökade kontakten mellan brottsbelastade ungdomar. Den idealistiska lösningen var istället någon form av mycket intensiv övervakning av den unga lagöverträdarens beteende, samtidigt som påverkan av dennes relation till jämnåriga kamrater, normer och attityder sker. Detta bör samtidigt möjliggöra vistelse i ungdomens normala miljö.[121] Sarnecki anförde vidare hur samhällets reaktioner på brotten behövde bli mer konsekventa, och lättare för ungdomar att förutse.[122]

2.5 Barnkonventionen

År 1989 antog FN:s generalförsamling *barnkonventionen*, som Sverige undertecknade samt ratificerade år 1990. Sverige var ett av de länder som var mest drivande vid införandet av barnkonventionen, och ett av de första länderna att ratificera den.[123] Enligt en utredning som genomfördes år 1996, uttalades att barnkonventionen måste ses som ett uttryck för världssamfundets kollektiva syn på barn, och därmed kunde sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv.[124] Barnkonventionen ger inte en entydig definition av vem som faktiskt är ett barn. I artikel 1 stadgas att varje människa under 18 år ska ses som ett barn, men åldersgränsen undantas om barnet blir myndigt tidigare enligt nationell lagstiftning. Barnkonventionen sätter vidare inte ut en absolut gräns då någon upphör vara ett barn, utan även detta sker i enlighet med nationell rätt.[125] Tillgodoseendet av barnets behov och intressen, *barnets bästa*, stadgas i artikel 3,

---

[120] Brottsförebyggande rådet: *Brottsliga ungdomsgäng*, 1983, s. 64-65.
[121] *Ibid.,* s. 74-75.
[122] *Ibid.,* s. 76-79.
[123] Prop. 2017/18:186, s. 59.
[124] SOU 1996:115, s. 38; Andersson & Mattson, 2011, s. 20.
[125] Schiratzki, 2014, s. 18-19.

> *Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.*[126]

Barnets bästa som rättslig målsättning var inte en nyhet då barnkonventionen infördes, även om barnkonventionen har starkt bidragit till detta synsätt. Det anses att bestämmelser med motsvarande innehåll har funnits i svensk rätt under lång tid.[127] Som anfört kan inte en entydig definition av barnets bästa fastslås. Singer menar även att det inte finns någon anledning till det, eftersom vad som är barnets bästa bör vara något som avgörs i varje enskild situation, och att ”det gäller med särskild styrka då det är rättsliga beslut, vilket kan få långtgående konsekvenser för barnet”.[128] Artikel 3, tillsammans med artikel 2, 6 och 12, anges utgöra konventionens grundläggande principer. Artikel 2 stadgar att alla barn är lika mycket värda, och ska behandlas lika, artikel 6 att alla barn har rätt till liv, hälsa och utveckling, och artikel 12 att barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet.[129] FN:s barnrättskommitté har uttryck att artikel 3, tillsammans med de andra grundläggande principerna, ska återfinnas i den nationella lagstiftningen så att de kan åberopas inför domstol och integreras i relevant beslutsfattande.[130]

2.6 1990- och 2000-talets reformer

Under 1980-talet stod kriminalpolitiken inför en kris, i och med att de behandlingstankar som den tidigare byggt sin identitet på delvis förlorat sin legitimitet. 1990- och 2000-talet kom att präglas av att expertis inom olika områden, vilken tidigare färgat kriminalpolitiken, fick stå tillbaka till förmån för politiska ambitioner. De laglydiga medborgarnas känsla av otrygghet och utsatthet, *det allmänna rättsmedvetandet*, fick istället större inflytande över kriminalpolitiken. I och med detta förflyttades fokus från att brott sågs som ett samhälleligt misslyckande, till något som samhällets hederliga

[126] Barnkonventionen artikel 3 a).
[127] Singer, 2019, s. 21.
[128] *Ibid.,* s. 21.
[129] UNICEF: *Handbok om barnkonventionen*, s. 47.
[130] *Ibid.,* s. 49.

medborgare skulle skyddas från.[131] Även avseende ungdomsbrottsligheten kom avskräckning och tidiga insatser mot brottslighet att framhävas som brottsbekämpande ideal, främst mot ungdomar som tidigare begått brott eller befann sig i brottsbenägna miljöer.[132] Nordlöf beskriver att straffets allmänpreventiva syfte kom att utgöra grunden för 2000-talets kriminalpolitik.[133] Även Jareborg och Zila beskriver hur det politiska syftet blivit att vidta repressiva åtgärder, med hänvisning till att påföljderna i brottsbalken ändrats över hundra gånger sedan lagens införande.[134]

Ungdomsbrottskommittén, som tillsattes år 1990, ställde sig bakom den senaste tidens kritik mot påföljdssystemet mot unga. Särskild skepsis riktades mot behandlingsinriktade påföljder.[135] Utredningen konstaterade att det rådde en betydande enighet kring att samtliga påföljder, även de behandlingsinriktade, saknade positiva effekter för den dömde.[136] Utredningen föreslog bland annat ett avskaffande av särbehandlingen av unga lagöverträdare i påföljdssystemet, då den unges roll som gärningsman ansågs skjutas i bakgrunden på grund av hänsynstagandet till vård och behandling. Utredningen menade att unga inte bör särskiljas, utan att målsättningen borde vara att straffsystemet vilar på samma grund och har samma inriktning för alla kategorier av lagöverträdare, för att kraven på bland annat rättvisa, förutsägbarhet, konsekvens och proportionalitet ska prägla påföljderna i större utsträckning.[137] Påföljdsformer som inte var frihetsberövande skulle enligt utredningen väljas i första hand. Förslaget genomfördes aldrig, men slutsatserna har ansetts lägga grunden för senare överväganden.[138]

Fram till år 1999 var den enda påföljden avsedd särskilt för unga lagöverträdare överlämnande till särskild vård inom socialtjänsten. Nu infördes sluten ungdomsvård, som ersatte fängelse för lagöverträdare under

---

[131] Andersson & Nilsson, 2017, s. 155-156; 162-163.
[132] *Ibid.,* s. 177.
[133] Nordlöf, 2012, s. 171.
[134] Jareborg & Zila, 2017, s. 101.
[135] SOU 1993:35, del B, s. 79.
[136] *Ibid.,* del A, s. 207.
[137] *Ibid.,* del A, s. 219-220; 282.
[138] Borgeke & Månsson, 2007, s. 182.

18 år, samt ungdomstjänst, som kunde åläggas genom särskild föreskrift i förening med överlämnande till särskild vård.[139] Syftet med ungdomstjänsten var att stärka vårdpåföljden, för att den skulle utgöra ett mer trovärdigt alternativ, och därmed även minska användningen av fängelse som påföljd för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år.[140] I förslaget diskuterades åter vårdens roll som brottspåföljd för unga lagöverträdare. Enligt regeringen skulle det finnas en balans mellan brottet och samhällets reaktion på denna, för att påföljdssystemet inte skulle upplevas som vagt och innehållslöst. Vårdpåföljder konstaterades som mycket svåra att förena med proportionalitetstänkandet.[141]

Ungdomsbrottsutredningen lämnade ett omfattande förslag år 2004, och genom efterföljande proposition[142], genomfördes år 2006 de reformer som kom att sammanföra de särskilda ungdomspåföljderna till ett nybildat 32 kap. BrB. Samtidigt ändrades även påföljdernas innehåll. En intressant aspekt av denna utredning var, enligt Borgeke och Månsson, regeringens användande av barnkonventionen, och främst artikel 3, som central utgångspunkt för utredningen.[143] En av de mest betydelsefulla ändringarna blev införandet av ungdomstjänst som självständig påföljd i 32 kap. 2 § BrB.[144] Förhoppningen med reformen var att minska användningen av sluten ungdomsvård och fängelse.[145] I januari 2007 trädde ytterligare regleringar avseende ingripande mot och behandling av unga lagöverträdare i kraft. Överlämnande till särskild ungdomsvård gavs dagens beteckning ungdomsvård, men innebörden av påföljden fortsatte vara densamma.[146] År 2009 tillsattes en ytterligare utredning med uppdrag att se över påföljdssystemet för unga lagöverträdare, som presenterades år 2012 genom betänkandet *Nya påföljder*.[147] Betänkandet ledde dock endast i begränsad omfattning till ny lagstiftning.[148]

---

[139] Singer, 2019, s. 352; Jareborg & Zila, 2017, s. 50-51.
[140] Nordlöf, 2012, s. 172.
[141] Prop. 1997/98:96, s. 148.
[142] Jfr. SOU 2004:122; prop. 2005:06/165.
[143] Borgeke & Månsson, 2007, s. 186; prop. 2005:06/165, s. 41-42.
[144] Jareborg & Zila, 2017, s. 156.
[145] Prop. 2005/06:165, s. 126.
[146] *Ibid.,* s. 122; Borgeke & Månsson, 2007, s. 190.
[147] Jfr. SOU 2012:34; Singer, 2019, s. 352.
[148] Jfr. prop. 2014/15:25; Singer, 2019, s. 352.

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag i sin helhet, genom *lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.* Ärendets beredning inleddes år 2013, då en utredning tillsattes för att analysera svenska lagars överenstämmelse med barnkonventionen. År 2015 utvidgades utredningen till att lämna förslag om en inkorporering av barnkonventionen som svensk rätt, och år 2016 överlämnades utredningen.[149] Regeringen angav att syftet med inkorporeringen var att uppfylla Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen, att betona konventionens starka ställning samt se till att ett barnrättsbaserat synsätt får genomslag i tillämpningen.[150] Åsa Lindhagen, jämställdhetsminister i nuvarande regering, framförde på *DN Debatt* hur inkorporeringen av barnkonventionen i svensk rätt innebar att det blivit tydligare för domstolar och rättstillämpare att de måste beakta barns rättigheter i ärenden som rör barn.[151] Vid tiden för denna framställnings författande har en särskild utredare givits i uppdrag av regeringen att kartlägga hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen. Utredningstiden har förlängts, och uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2020.[152]

2.7 Slutsats

Denna del av framställningen har syftat till att utröna de bakomliggande skäl som finns till att unga särbehandlas vid straffmätning och påföljdsbestämning. De intressen som redogjorts för i denna del har presenterats för att senare kunna diskuteras vid besvarandet av framställningens frågeställning. De intressemotsättningar framställningen identifierat, framkommer som visat genom den debatt som förts under framväxten av gällande rätt. *Barnets bästa* är ett modernare begrepp, men unga har länge särbehandlats inom svensk rätt.[153] Först under slutet av 1900-talet, och början av 2000-talet, har dock barnets bästa i sin nuvarande form

[149] Dir 2015:17, s. 1-3.
[150] Prop. 2017/18:186, s. 188.
[151] DN Debatt: *Barnkonventionen stärker minderårigas rättigheter.*
[152] Dir. 2019:57, s. 1.
[153] Avsnitt 2.2.

utgjort en utgångspunkt för reformer fått genomslag i lagstiftningsarbetet.[154] Men redan under 1800-talet föddes behandlingstanken, och därmed målsättningen att unga med ett avvikande beteende skulle formas till *samhällets framtida goda medborgare*. Samhället ansågs bära ett ansvar att fostra unga, för att skydda dem från att begå asociala handlingar och hamna i missförhållanden. Uppfattningen institutionaliserades genom framväxten av olika särskilda vårdinstitutioner för ungdomar. Synsättet utgick dock från att den ungas intresse var detsamma som samhällets.[155]

Debatten om unga och deras brottslighet var relativt konstant fram till 1970-talet. Vid denna tid skedde ett ideologiskt skifte, där behandlingsideologin ifrågasattes, eftersom dess verkningar uteblivit. Trots detta fortsatte behandlingstankens inflytande färga den del av straffrättens påföljdssystem som rör unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år. Under 1900-talet konstaterades dock ständigt hur ungdomsbrottsligheten ökade. Många utredningar och olika förslag på påföljder för unga lagöverträdare presenterades, för att försöka komma tillrätta med problemet. Vårdpåföljderna fortsatte att ifrågasättas, men inte enbart utifrån uteblivna resultat, utan även på grund av att vårdpåföljderna inte bedömdes stå i proportion till de begångna brottens svårhet. Tydligast blev detta genom 1980-talets brottsbalksreformer. Genom proportionalitetstänkandets förstärkta ställning i det straffrättsliga reaktionssystemet, fick *rättssäkerheten* ett större genomslag. Fler reformer diskuterades, och ett borttagande av de unga lagöverträdarnas särbehandling i rätten övervägdes.[156] Men unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år har fortsatt särbehandlas, och vårdpåföljderna har fortsatt inneha en viss huvudroll vid påföljdsbestämningen i denna åldersgrupp.[157] Med det anförda i åtanke ska framställningen i det följande behandla barnets ställning inom den svenska straffrättsliga reaktionssystemet idag.

---

[154] Avsnitt 2.6.
[155] Avsnitt 2.2.
[156] Avsnitt 2.3-2.4.
[157] Avsnitt 2.5-2.6.

3 Gällande rätt

3.1 Introduktion

En grundläggande rättsprincip är att alla ska behandlas lika inför lagen. Förutom att det sägs framkomma genom kravet på *rättssäkerhet,* framkommer det även av Sveriges grundlag genom 1 kap. 9 § *regeringsformen (1974:152)*, RF.[158] Från denna grundläggande princip kan dock avsteg göras av humanitära skäl. Ett exempel på detta är då den som misstänkts för brott är ung.[159]

I följande del av framställningen redogörs för gällande rätt avseende den straffrättsliga påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år. Fokus i framställningen ligger som nämnt på de särskilda ungdomspåföljderna, och de intressen som gällande rätt återspeglar, med tonvikt på intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet.* Under rättens framväxt, presenterad i föregående kapitel, gick att se hur fokus förflyttades mellan de olika intressena. Slutsatsen i föregående kapitel var att rätten under den senaste tiden åsyftat tillgodose samtliga tre intressen i viss utsträckning.[160] I följande kapitel uppmärksammas hur samtliga tre intressen får inflytande och åsyftas bli tillgodosedda i gällande rätt. En balansgång sker mellan tillgodoseendet av barnkonventionens artiklar, rehabiliteringstanken, mer repressiva inslag och proportionalitet mellan brott och straff.

3.2 Ungas särställning

Den under 18 år är omyndig enligt 9 kap. 1 § *föräldrabalken (1949:381),* FB. Att barn är omyndiga innebär att de inte har samma rättshandlingsförmåga som vuxna. Förklaringen anges vara att den under 18 år inte ska behöva ta

[158] Zila, 1990, s. 284-286.
[159] Nordlöf, 2012, s. 160.
[160] Avsnitt 2.7.

konsekvenserna av beslut, vars följder den kanske inte har mognad att förstå.[161] Vidare kan den under 15 år inte dömas till straff för en brottslig handling, enligt 1 kap 6 § BrB. Avgörande för när någon anses straffmyndig, enligt samma paragraf, är hur gammal den var då brottet begicks.[162] Särbehandlingen av unga bygger, enligt ett av de nyare förarbeten vilka uppsatsen delvis syftar till att undersöka, till stor del på tanken att samhället bör tolerera den ungas mognadsprocess, och den frigörelse från vuxna och experimenterande med olika gränser som det kan innebära.[163] Enligt den senaste tidens neurologiska och psykologiska forskning bekräftas hur ungas hjärnor är mer formbara, att hjärnans utveckling fortfarande pågår och att förmågan till exempelvis självkontroll är fullt utvecklad först upp emot 25-års ålder. Det anges även i forskningen hur unga är mer psykologiskt känsliga för bestraffning än vad vuxna är. Utifrån vetenskapliga rön har ett politiskt ställningstagande gjorts att särbehandla unga inom den straffrättsliga påföljdsbestämningen. Juridisk tolkning används för att undersöka hur stort genomslag de anförda skälen ska få i rättstillämpningen.[164]

I barnkonventionen stadgas att unga ska särbehandlas vid den straffrättsliga påföljdsbestämningen. I artikel 40 anges de rättigheter som ska gälla för alla barn som är misstänka eller åtalade för brott, eller har befunnits skyldiga för brott. Där stadgas att vikten ska läggas vid återanpassning då påföljder döms ut till unga lagöverträdare. I artikel 37 anges att ett frihetsberövande ska ske i enlighet med lag, och endast får användas som en sista utväg och under kortast möjliga tid. FN:s barnrättskommitté har uttalat att konventionsstater, vid uppfyllandet av barnkonventionen i förhållande till unga lagöverträdare, inte enbart ska uppfylla artikel 37 och 40, utan även de grundläggande artiklarna 2, 3, 6 och 12.[165] Barnets bästa, enligt artikel 3, ska komma i främsta rummet under hela rättsprocessen. Detta anses även, i enlighet med artikel 40, innebära att rehabilitering och reparativ rättvisa går före tvångsåtgärder och

[161] Singer, 2019, s. 313.
[162] Andersson & Mattson, 2011, s. 46.
[163] Jareborg & Zila, 2017, s. 155-156.
[164] SOU 2018:85, s. 184-188.
[165] FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 10 (CRC/C/GC/10), p. 4.

straff, vilket kan ske samtidigt som hänsyn tas till allmän säkerhet.[166] FN:s barnrättskommitté har uttryckt oro över användandet av frihetsberövande påföljder av unga lagöverträdare vid begångna brott, och anfört hur frihetsberövande enbart bör ske då den unga lagöverträdaren utgör fara för annan. Betydande resurser bör istället sättas in för att ta fram alternativa resonemang.[167] Även i Europakonventionen omnämns barnets rättigheter, och Europarådet har antagit en rekommendation avseende unga som begår brott. Här uttalas att sanktioner och andra åtgärder mot unga alltid ska utgå från vad som är bäst för den unga. Det ska avgöras med beaktande av vad som anses proportionerligt, med hänsyn till brottets allvar, samt med hänsyn till den ungas ålder och personliga förhållanden.[168]

3.3 Straffmätning

Svensk rätt tar hänsyn till unga vid begången brottslighet på olika sätt. Det är dock vid bedömningen av straffets längd, straffmätningen, samt vid valet av påföljd som denna särbehandling blir särskilt tydlig.[169] Borgeke och Heidenborg beskriver det som oomtvistat att straffmätningen ska påverkas av förhållandet att gärningsmannen inte fyllt 21 år. De anför dock att det inte är helt klart på vilken grund det sker.[170]

29 kap. 1 § BrB ställer upp de faktorer som rätten ska beakta vid bestämningen av gärningens straffvärde. I förarbeten har faktorerna sammanfattats som att proportionalitet ska råda mellan påföljdens stränghet och brottet, med andra ord den skada, kränkning eller fara som brottet inneburit. Straffvärdet ökar ytterligare i takt med gärningsmannens uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till de konsekvenser som utgör ett brott. Här

[166] UNICEF: *Handbok om barnkonventionen*, s. 418.
[167] *Ibid.,* s. 387.
[168] Europarådets rekommendation CM/Rec(2008)11, p. 5.
[169] Andersson & Mattsson, 2011, s. 87.
[170] Borgeke & Heidenborg, 2016, s. 251.

framgår att den som haft mindre förmåga att inse konsekvenserna av sitt handlande inte förtjänar ett lika strängt straff.[171]

I 29 kap. 2 och 3 §§ BrB ställs försvårande- och förmildrande omständigheter upp. I 29 kap. 3 § första stycket 3 p. BrB anges att det vid straffvärdesbedömning ska beaktas om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. Punkten är inte generellt tillämplig vid yngre ålder, utan utifrån en jämförelse av vad som är normalt för personer som anses jämförbara med den tilltalade. Ett orsakssamband ska vidare finnas mellan den tilltalade och bristen ifråga.[172]

I 29 kap. 7 § BrB uttrycks vidare att då någon är under 21 år när den begår brott, ska det beaktas särskilt vid straffmätningen. I paragrafen anges att rätten får döma den som var under 21 år då brottet begicks till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Bestämmelsen är obligatorisk, vilket innebär att den måste tillämpas av rätten.[173] Den motiveras främst med att straffrättsliga ingripanden i allmänhet drabbar unga personer hårdare än vuxna, och att det därför föreligger skäl för en mildare bedömning, menar Borgeke och Heidenborg.[174] Jareborg och Zila anger även hur 29 kap. 7 § BrB verkar som ett led i en allmän politik vars syfte är att hålla ungdomar utanför fängelset, alternativt göra deras vistelse där så kort som möjligt.[175] I 29 kap. 7 § 2 st. BrB stadgas även att den som ännu inte fyllt 21 år inte kan dömas till fängelse på livstid.

Straffvärdet kan tillmätas mycket stor betydelse i rättsliga avgöranden, varför det får stor betydelse vilken paragraf som åberopas som stöd för att påföljden ska sättas ned på grund av den tilltalades ålder.[176] Borgeke, Heuman, Staffan

[171] SOU 2018:85, s. 121-122.
[172] Ågren, 29 kap. 3 § BrB, Karnov (JUNO), p. 1348.
[173] SOU 2018:85, s. 129.
[174] Borgeke & Heidenborg, 2016, s. 251.
[175] Jareborg & Zila, 2017, s. 155-157.
[176] *Ibid.,* s. 157.

Levén[177] och Lars Lindström[178], skriver om den relativt osäkra praxis som Högsta domstolen producerat avseende betydelsen av den tilltalades ungdom vid straffmätningen. Osäkerheten anges dels bero på att domstolen inte velat ge några tydliga riktlinjer på området, dels på att dess praxis till viss del avviker från andra auktoritativa källor på området.[179] 29 kap. 7 § BrB åberopas i praktiken oftare än 29 kap. 3 § BrB.[180] Till skillnad från 29 kap. 3 § BrB måste man vid tillämpning av 29 kap. 7 § BrB inte visa att åldern rent konkret påverkat gärningsmannens handlande, utan bestämmelsen blir som nämnt direkt tillämplig då någon är under 21 år.[181]

I 29 kap. 4 § BrB anges att straffmätningen ska ske i skärpande riktning då den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott. Detsamma anges avseende fängelse i 26 kap. 3 § BrB, som blir tillämplig i fall då den tilltalade tidigare dömts till fängelse i lägst två år, och nu döms för brott till fängelse i mer än sex år. Enligt samma paragraf, andra stycket, blir bestämmelsen dock inte tillämplig då den tilltalade var under 21 år.[182]

Även vid bestämmandet av straffskalan för brottet, kan den tilltalades ålder få betydelse, både gällande maximistraff, enligt 26 kap. 3 § och 29 kap. 7 § andra stycket BrB, och minimistraff, enligt 29 kap. 7 § första stycket BrB.[183] 23 kap. 5 § BrB som reglerar försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott, anger vidare att rätten får underskrida straffskalan bland annat då någon har förmåtts medverka till brott genom missbruk av hans ungdom, oförstånd eller beroendeställning. Jareborg och Zila förespråkar att straffnedsättning då unga lagöverträdare döms bör ske enligt en tabell de redovisar, återgiven i för framställningen relevanta åldrar nedan.[184]

---

[177] F.d. hovrättslagman.
[178] F.d. justitieombudsman.
[179] Borgeke, m.fl., 2006, s. 255-256.
[180] Jareborg & Zila, 2017, s. 157.
[181] Borgeke & Heidenborg, 2016, s. 252.
[182] SOU 2018:85, s. 123.
[183] Jareborg & Zila, 2017, s. 156-157.
[184] *Ibid.,* s. 158.

Ålder	*Straffnedsättning*	*Ungefärlig strafflängd*
15 år	75-85 procent	1/5
16 år	65-75 procent	1/4
17 år	55-65 procent	1/3

I nyare förarbeten konstateras att tabellen fått stort genomslag i rättstillämpningen.[185] Även Borgeke och Heidenborg menar att tabellen enligt ovan tillämpas av domstolarna.[186] I NJA 2000 s. 421 uttalades dock att reduktionen av straffet för unga lagöverträdare inte bör ske helt och hållet schematiskt, utan exempelvis ändras utifrån straffets längd. I domskälen angavs hur det fanns större skäl att sätta ned straffet då det rörde sig om långa fängelsestraff, än vid kortare fängelsestraff eller böter.[187] Även Borgeke och Heidenborg kritiserar dock tabellen till viss del, eftersom de anser att straffreduktion inte bör göras så pass stegvis som tabellen redovisar. De menar att det exempelvis är orimligt att den som nyss fyllt 16 år behandlas på samma sätt som den som ska fylla 17 år om ett par dagar. Åldersreduktionen bygger på att unga mognar efter hand och ska åläggas fullt straffrättsligt ansvar först vid 21 års ålder, menar de, och en mer glidande skala bör därför användas.[188]

Om den unga istället för fängelse ska dömas till sluten ungdomsvård, sker en ytterligare reduktion med en tredjedel av strafflängden. Anledningen till detta är att det inte förekommer villkorlig frigivning vid sluten ungdomsvård, vilket behandlas utförligare under avsnitt 3.4.4.[189]

[185] SOU 2018:85, s. 130.6
[186] Borgeke & Heidenborg, 2016, s. 258.
[187] *Ibid*., s. 259; NJA 2000 s. 421.
[188] Borgeke & Heidenborg, 2016, s. 259.
[189] *Ibid*., s. 260.

3.4 Särskilda ungdomspåföljder

3.4.1 Val av påföljd

Jareborg och Zila har uttalat att då unga lagöverträdare begår allvarliga brott, blir påföljdsvalet viktigare än straffmätningen.[190] Enligt Barnombudsmannen är det extra viktigt att samhället reagerar snabbt när den misstänka är under 18 år, för att kopplingen mellan brottet och den utdömda påföljden ska bli tydlig.[191] För unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år ska en individbaserad prövning göras, där socialtjänsten bär ett särskilt stort ansvar.[192] Kriminalpolitiken har som visat länge präglats av synen att straffrättsliga ingripanden för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år är olämpliga, och att socialrättsliga åtgärder enligt *socialtjänstlagen (2001:453),* SoL, eller LVU istället ska prioriteras.[193] Det straffrättsliga reaktionssystemet avseende unga lagöverträdare är därmed uppdelat, och innefattar antingen vård eller straff. Enligt Andersson och Mattson, som citerar samhällsvetenskaplig forskning, symboliserar det uppdelade systemet en tvetydighet mellan å ena sidan att ungdomar är offer av olika anledningar, och därför behöver stöd och hjälp genom vårdinstanser, och å andra sidan att ungdomar bär det fulla ansvaret för sina handlingar, och ska straffas.[194] De nämner bland annat Flyghed och Estrada, som anför hur en förskjutning skett från mer behandlingsinriktade åtgärder, till att fokus idag vilar på ungas egna ansvar och den begångna gärningens straffvärde.[195]

I brottsbalkens första kapitel finns grundläggande bestämmelser avseende påföljd för brott. I 1 kap. 3 § BrB definieras påföljd för brott som böter och fängelse, och andra påföljder som villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. Det är alla påföljder vilka kan komma i fråga både för unga och vuxna lagöverträdare.[196] I 30 kap. BrB regleras valet av

---

[190] Jareborg & Zila, 2017, s. 156.
[191] Barnombudsmannen: *Upp till 18 – fakta om barn och ungdom*, s. 201.
[192] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 16.
[193] Nordlöf, 2012, s. 160-161.
[194] Andersson & Mattson, 2011, s. 23.
[195] Flyghed & Estrada (red.), 2017, s. 15.
[196] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 144; 25-28 kap. BrB.

påföljd, där förhållandet mellan straffmätning och påföljd avseende unga lagöverträdare uttrycks i 30 kap. 4 § BrB. Paragrafen stadgar att rätten ska fästa avseende vid de omständigheter som räknas upp i 29 kap. 5 § BrB, och som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. De omständigheter som beaktas vid straffmätningen, ska därmed även beaktas vid valet av påföljd. Vidare anges i 30 kap. 5 § BrB att rätten enbart får döma den som är under 18 år till fängelse om synnerliga skäl föreligger.[197] Huvudregeln är istället att då någon var under 18 år vid tidpunkten för lagföringen, bör straffet bestämmas till en av de särskilda ungdomspåföljderna, eller till böter. Som särskilda ungdomspåföljder räknas ungdomsvård, ungdomstjänst och sluten ungdomsvård, vilka regleras i 32 kap. BrB.[198]

3.4.2 Ungdomsvård

I framställningens andra kapitel presenterades åsikten att unga kräver behandling, eftersom de är inne i en känslig utvecklingsfas som gör att samhället måste ha större överseende med deras kriminalitet. Denna föreställning bottnar påföljden ungdomsvård i.[199] Enligt 32 kap. 1 § BrB kan den som begått brott innan den fyllt 21 år dömas till ungdomsvård. För att påföljden ska komma i fråga måste den unga vara i särskilt behov av vård, eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU, och vården ska syfta till att den unge återförs till ett socialt välfungerande liv. Missbruksproblem, alternativt tidigare brottslighet, utgör indikationer på att ett vårdbehov föreligger.[200] I NJA 2007 s. 624 har angetts hur ungdomstjänst ska dömas ut då vårdbehovet enligt 32 kap. 1 § BrB inte anses tillräckligt stort, och de vägledande och pedagogiska inslag som ungdomstjänsten innebär kan anses tillräckliga. Den planerade ungdomsvården måste bedömas som tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art, samt den ungas tidigare brottslighet. För att uppnå detta är det möjligt att kombinera vården med dagsböter eller ungdomstjänst, enligt 32 kap. 3 § BrB. Ungdomstjänst ska väljas i första

[197] SOU 2018:85, s. 126.
[198] Jareborg & Zila, 2017, s. 50-51.
[199] Durling, 2000/01, s. 237.
[200] Göransson, 32 kap. 1 § BrB, Lexino (JUNO) avsnitt 2.2.1.

hand.[201] Utöver möjligheten att skärpa påföljden genom att kombinera den med annan påföljd, kan rätten även genom särskild föreskrift ålägga den som dömts till ungdomsvård att avhjälpa skada som denne orsakat en skadelidande på egendom, enligt 32 kap. 1 § femte stycket BrB. Kravet på att påföljden ska ses som tillräckligt ingripande, kan sägas vara ett uttryck för proportionalitetsprincipens större utrymme i påföljdsbestämningen.[202]

Utrymmet för att döma till ungdomsvård bedöms som vidsträckt, och påföljden bedöms bli tillämplig då straffvärdet motsvarar böter, upp till då straffvärdet motsvarar elva månaders fängelse.[203] Ungdomsvård som döms ut enligt SoL sker på frivillig väg. Rätten meddelar här en särskild föreskrift om att den unga ska följa ett ungdomsvårdskontrakt, vilket socialnämnden sedan upprättar. Vid ungdomsvård enligt LVU krävs inte samtycke från den unga.[204] En vårdplan bifogas istället till domen, även den upprättad av socialnämnden. Om den unga i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger denna enligt särskild föreskrift eller ungdomskontrakt, kan domstolen efter ansökan av åklagare undanröja påföljden och bestämma en ny, enligt 32 kap. 4 § BrB. Paragrafen anger dock att varning i första hand ska tilldelas vid misskött ungdomsvård. Undanröjande kan även ske då påföljden inte genomförs av andra skäl.[205]

3.4.3 Ungdomstjänst

Ungdomstjänst kan antingen dömas ut självständigt eller som tilläggspåföljd, enligt 32 kap. 2 § andra stycket BrB. Oavsett om ungdomstjänsten blir en självständig påföljd, eller döms ut som tillägg, ska den ske genom oavlönat arbete eller deltagande i annan särskild verksamhet under mellan 20 och 150 timmar.[206] Före år 2015 krävdes ett samtycke från ungdomens sida att delta i ungdomstjänst, men det har ändrats. I förarbeten till lagändringen uttalades

[201] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 156-157.
[202] Durling, 2000/01, s. 245-246.
[203] Göransson, 32 kap. 1 § BrB, Lexino (JUNO), avsnitt 2.1.
[204] *Ibid.,* avsnitt 2.2.3.
[205] Jareborg & Zila, 2017, s. 51.
[206] *Ibid*., s. 158-159.

dock hur den ungas inställning påverkar lämpligheten av dess utdömande.[207] Om en ungdom missköter sig under ungdomstjänsten, gäller samma bestämmelse som vid ungdomsvård avseende varning eller undanröjande i 32 kap. 4 § BrB.[208]

Ungdomstjänst ska dömas ut som påföljd då den ses som lämplig, och tillräckligt ingripande. Dess tillämpningsområde anses sträcka sig från ett straffmätningsvärde om 60 dagsböter, till fängelse i sex månader.[209] Om det föreligger förutsättningar både för ungdomsvård och ungdomstjänst, ska ungdomsvård i första hand dömas ut.[210] Ungdomstjänst ska väljas framför böter om påföljden inte anses som alltför ingripande.[211] I NJA 2007 s. 624 anges att ungdomstjänst även ses som en lämpligare påföljd än villkorlig dom, samt att artbrott, respektive återfall, inte utgör hinder mot att döma till ungdomstjänst. Därmed ska ungdomstjänst, tillsammans med ungdomsvård, inta en slags huvudroll bland de särskilda ungdomspåföljderna.[212] Ungdomstjänsten har i förarbeten angetts vara en påföljd med hög trovärdighet, som visar att samhället inte accepterar brottsligheten, utan möter den unga med klara och tydliga konsekvenser.[213]

3.4.4 Sluten ungdomsvård

Verkställighet av sluten ungdomsvård regleras enligt *lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård*, LSU, samt tillhörande *förordning (1998:641).* Enligt 2 § LSU ska verkställigheten utformas så att den unga återanpassas till samhället, och de skadliga verkningarna av frihetsberövande motverkas. Frihetsberövande av unga lagöverträdare under 18 år genom fängelse ska enbart ske då synnerliga skäl föreligger, enligt 30 kap. 5 § BrB. Om rätten bedömer att synnerliga skäl finns ska påföljden bestämmas till

[207] Prop. 2014/15:25, s. 39.
[208] Jfr. 32 kap. 5 § första stycket BrB.
[209] Göransson, 32 kap. 1 § BrB, Lexino (JUNO), avsnitt 2.1.
[210] Prop. 2005/06:165, s. 132.
[211] 32 kap. 2 § andra stycket BrB; prop. 2005/06:165, s. 132.
[212] Jareborg & Zila, 2017, s. 162.
[213] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 162; prop. 2014/15:25, s. 36.

sluten ungdomsvård på viss tid, om inte skäl föreligger vilka talar emot detta.[214] Brottslighetens straffvärde samt artbrott utgör de vanligaste skälen till att sluten ungdomsvård döms ut. Frihetsberövande straff för artbrott döms ut för att uppnå en generell moralbildande effekt och en avskräckningseffekt, som motverkar att fler begår denna typ av brott. Om den unge tidigare varit dömd, och återfallit i brott, kan rätten ha resonerat kring hur den unga inte tagit lärdom av tidigare påföljder, att den unga har avvikande attityd gentemot att begå brott respektive att den unga och dennes familj kanske inte medverkar till socialtjänstens åtgärder. Det vanligaste skälet anges vara att övriga särskilda ungdomspåföljder inte anses tillräckligt ingripande, eller inte utgör en tillräckligt allvarlig reaktion på brottet.[215]

Barnkonventionen anges ha varit avgörande för nuvarande reglering. I artikel 37 anförs hur frihetsberövade barn ska hållas åtskilda från frihetsberövande vuxna, samt att frihetsberövande ska ske som sista utväg. Utdömandet av sluten ungdomsvård bedöms dock ha använts i större utsträckning än planerat, och som förklaring till detta anges ökningen av antalet förövade rån. Där har en användning av frihetsberövande fått stöd genom Högsta domstolens praxis, vilket Jareborg och Zila menar är högst diskutabelt.[216]

Före rätten dömer till sluten ungdomsvård, måste det konstateras att den unga annars skulle dömts till fängelse, samt beaktas om någon annan, icke-frihetsberövande påföljd kan dömas ut.[217] Sluten ungdomsvård kan ske mellan 14 dagar och 4 år, och villkorlig frigivning förekommer inte. När rätten ska bestämma frihetsberövandets längd ska den utgå från vilken tid som skulle dömts till fängelse, och sätta ned denna med en tredjedel. Innebörden av detta blir att den som fyllt 17 år aldrig kan dömas till mer än 6 års fängelse.[218] Den dömdes vårdbehov ska inte beaktas av rätten.[219]

---

[214] Dir. 2017:122, s. 2.
[215] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 182.
[216] Jfr. NJA 1990 s. 159; Jareborg & Zila, 2017, s. 51; 161.
[217] Clevesköld, Thunved, B & -A, 2019, s. 180.
[218] Jareborg & Zila, 2017, s. 160-161.
[219] Singer, 2019, s. 357.

Det är dock inte uteslutet att döma den som begick brott innan den fyllt 18 år till fängelse, vilket framgår av 32 kap. 5 § första stycket BrB. I NJA 2005 s. 960 uttalades dock att största möjliga restriktivitet ska tillämpas vid utdömandet av fängelse för någon under 18 år. I förarbeten anmärks på svårigheten att ange särskilda situationer där tidigare lagföringar eller brottets art ska leda till att fängelse döms ut som påföljd för någon under 18 år. Som skäl för fängelse har högt straffvärde[220], tidigare brottslighet[221] samt i undantagsfall brottets art angetts.[222] I doktrin har anförts att skäl att döma den under 18 år till fängelse kan föreligga då det begångna brottets straffvärde överstiger fyra år.[223] Även fall då den tilltalade är betydligt äldre vid lagföringen än då brottet begicks, och det därmed blir olämpligt att denne vistas vid de särskilda ungdomshemmen enligt 12 § LVU, har omnämnts. Utifrån det anförda drar Jareborg och Zila slutsatsen att enbart sällsynta undantagsfall, och inte enbart ett högt straffvärde, ska kunna utgöra synnerliga skäl.[224]

3.5 Anfört avseende gällande rätt

För att utröna kritik mot gällande rätt utifrån de tre intressen som framställningen fokuserar på, har i första hand för framställningen relevant doktrin undersökts. Vidare har, genom en sökning av förestående ämne på internet, samtida massmediala åsikter kunnat studeras i viss utsträckning.

3.5.1 Barnets bästa

Burman har ställt sig kritisk till gällande rätt utifrån ett barnrättsperspektiv. Hon menade att perspektivet visserligen har lyfts fram som en viktig aspekt under den senare tidens reformer, men att det samtidigt inte inverkat nämnvärt

[220] Prop. 1987/88:120, s. 103; NJA II 1988 s. 199.
[221] NJA 2001 s. 225.
[222] NJA 1996 s. 757; NJA 2001 s. 913.
[223] Andersson & Mattson, 2011, s. 92.
[224] Jareborg & Zila, 2017, s. 51; 162-163.

på rättsutvecklingen. Framförallt har det fått liten betydelse vid påföljdsfrågorna, där problemet istället ansetts vara frånvaron av straffrättsliga krav på ingripande och trovärdighet. Burman lyfte dock införandet av sluten ungdomsvård som ett exempel där tillgodoseende skett av de krav som ställs upp i barnkonventionen avseende frihetsberövande av unga.[225]

De dokumentärer som lyfts i framställningens inledning av *Uppdrag granskning, Ung och kriminell* respektive *Barn som rånar barn*, kan sägas ge uttryck för en motsatt åsikt.[226] I *Barn som rånar barn* framhävdes en intressekonflikt mellan frihetsberövandet av unga lagöverträdare till förmån för brottsbekämpningen, och det långtgående beaktandet av barnets bästa.[227] Även om programmet riktade in sig på häktning av unga, diskuterades huvudsakligen det höga kravet på *synnerliga skäl* för att frihetsberöva unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, varför den kritik som framfördes även kan bli relevant för denna framställning.[228] Överåklagare Lennart Guné och chefsåklagare Olof Sahlgren diskuterade barnkonventionens stadgande att frihetsberövande ska ske som sista utväg och under så kort tid som möjligt i programmet. Riksåklagarens riktlinjer, vilka Lennart Guné presenterade[229], anger hur åklagare ska agera i ärenden där den misstänkta är under 18 år. Riktlinjerna har reviderats för att tydligare överensstämma med FN:s barnkonvention och dess stadgande.[230] Olof Sahlgren anförde dock att riktlinjerna,

> *Begränsar en […]. Jag är av den uppfattningen att man ska i större utsträckning kunna behandla de här på ett mer, så att säga, normalt sätt.*[231]

---

[225] Burman, 2016, s. 174-175.
[226] Avsnitt 1.1.
[227] SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (22:31-26:38)
[228] 30 kap. 5 § BrB; Åklagarmyndigheten: *RåR 2006:3,* s. 21.
[229] SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (22:35-26:38; 36:47-37.24).
[230] Åklagarmyndigheten: *RåR 2006:3, s. 19-25*; SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (22:35-26:38).
[231] *Ibid.,* (22:38-23:07).

Som reaktion på programmet skrev Karin Pihl en ledare i Göteborgs-Posten, med följande formulering.

> *Inställningen att barnets bästa ska sättas främst är bra. Självklart ska en sextonåring inte sitta häktad i flera månader. Men att rånarna kan släppas och begå nya brott med hänvisning till barnkonventionen är orimligt. […] Riktlinjerna måste göras om. Straffen måste skärpas. För rån av normalgraden bör sluten ungdomsvård vara standard, inte möte med en ungdomsledare någon gång i veckan. Politikerna måste […] skärpa lagen.*[232]

3.5.2 Samhällets framtida goda medborgare

Tidigare har beskrivits hur målet att återanpassa den dömde till samhället fick stort genomslag i och med brottsbalkens införande år 1965, men senare blev föremål för omfattande kritik.[233] Borgeke och Heidenborg anförde dock att de individualpreventiva tankarna fått kvarstå i betydande utsträckning på ett område, och det är vid hanteringen av unga lagöverträdare, främst de under 18 år.[234] Även Burman har anfört hur den lagändring som skedde år 1989 avseende straffmätning och påföljdsval innebar att preventionens betydelse tonades ner till förmån för proportionerliga straff, även avseende unga lagöverträdare. Efter detta menar hon att utvecklingen fortsatt i samma, mer repressiva, riktning. Burman menade att artikel 3, 37 och 40 i barnkonventionen stadgar en rätt till rehabilitering. Samtidigt diskuterade hon hur den senare tidens förarbeten ger uttryck för en spänning mellan ett kriminalpolitiskt behov av att kunna döma ut ungdomspåföljder, som även verkar individualpreventivt, samtidigt som utvecklingen av att minska individualpreventionens betydelse bör fortsätta av systemskäl. En kompromiss mellan barnets rättigheter och systemskäl måste göras enligt Burman, där ett ställningstagande för barnets rättigheter utgör en avvikelse från den systematik och koherens som annars eftersträvas inom straffrätten. Av denna anledning menade hon att de utredningar som inletts för att på olika

---

[232] Göteborgs-Posten: *Karin Pihl: Ingen tjänar på slapphet mot kriminella.*
[233] Avsnitt 2.3-2.4.
[234] Borgeke & Månsson, 2007, s. 181.

sätt förskjuta behandlingen från påföljdsval till verkställighetsnivå, liksom för vuxna lagöverträdare, riskerar barnets rätt till rehabilitering enligt barnkonventionen.[235]

Även Catharina Sitte Durling[236] diskuterade relationen mellan rehabilitering och proportionalitet. Påföljden ungdomsvård innebär, som anfört, utöver ungdomens vårdbehov även ett krav på tillräckligt ingripande. Durling ifrågasatte denna ordning, eftersom det aldrig blir aktuellt för domstolen att bedöma gärningens straffvärde i de fall då gärningsmannen har ett vårdbehov. Hon menade att brottets svårhet aldrig blir avgörande vid utdömningen av påföljden, varför hon ställer sig frågande till gällande rätt. Durling menade vidare att gällande rätt utgör en kompromiss mellan två uppfattningar, där ena sidan vill utradera vårdpåföljden för att skapa enhetlighet i påföljdssystemet, medan andra sidan menar att påföljden blir berättigad i och med att vårdbehovet bör prioriteras hos ungdomar.[237]

En rapport av Brottsförebyggande rådet från 2012 beskriver vidare hur ungdomsbrottsligheten anses vara av episodisk karaktär.[238] Liksom Sarnecki angav i sin rapport för Brottsförebyggande rådet under 1980-talet[239], redovisas i denna mer nutida rapport hur ungdomar ofta är brottsaktiva under en kortare period, för att sedan leva ett välanpassat liv som vuxna. I rapporten anges hur studier visat på att förändringar sker med åldern, vilka minskar risken för individen begår brott. Vidare anges hur kriminologisk forskning visat att en avbruten skolgång, drogmissbruk samt anstaltsvistelser bland annat försvårar en gynnsam social anpassning senare i livet.[240]

Av det totala antalet lagföringsbeslut från 2018 framkommer att 8 procent var mot dömda i åldern 15 till 17 år.[241] Den vanligaste påföljden för ungdomar

---

[235] Burman, 2016, s. 163-164.
[236] Doktorand i straffrätt vid Stockholms universitet.
[237] Durling, 2000/01, s. 245-246.
[238] Brå: *Särbehandling av unga lagöverträdare 18-20 år*, s. 13-14.
[239] Avsnitt 2.4.
[240] Brå: *Särbehandling av unga lagöverträdare 18-20 år*, s. 13-14.
[241] Brå*: Kriminalstatistik 2018*, s. 15.

mellan 15 och 17 år var ungdomsvård respektive böter, cirka 1 300 beslut vardera, samt ungdomstjänst, cirka 1 200 beslut.[242] Brottsförebyggande rådet konstaterar hur utdömandet av ungdomspåföljder för ungdomar mellan 15 och 20 år sammantaget minskat 35 procent sedan 2009. Antalet domslut om ungdomstjänst har minskat med 52 procent, och antalet domslut om sluten ungdomsvård har minskat med 33 procent under perioden. Lagföringsbeslut mot unga i åldern 15 till 20 år utgör 19 procent av samtliga lagföringsbeslut. Detta trots att denna åldersgrupp utgör endast 8 procent av den straffbara befolkningen.[243]

3.5.3 Rättssäkerhet

Nordlöf har diskuterat rättssäkerhet, och tillhörande principer som legalitet, objektivitet, förutsägbarhet och proportionalitet. Hon menade att nämnda principer ställs på sin spets inom straffrätten när det kommer till särbehandlingen av unga lagöverträdare. Mer specifikt ansåg hon att de socialrättsliga åtgärder som ska ta företräde framför de straffrättsliga och utgå från den enskildes vårdbehov, samt de konkurrenssituationer som ibland uppstår mellan de olika systemen, gör påföljderna svåra att överblicka och förutse. Nordlöf kritiserade även sluten ungdomsvård, och ansåg att påföljden har allvarliga rättssäkerhetsbrister både avseende legalitet och proportionalitet. Hon anförde hur ett grundläggande krav i rättsstaten är att dömda och icke-dömda ska vara åtskilda, ett krav som var uppfyllt fram tills sluten ungdomsvård infördes som påföljd. Sluten ungdomsvård verkställs enligt 12 § LVU, på så kallade SiS-hem, och där finns även ungdomar som omhändertagits med stöd av LVU enligt beslut fattade av förvaltningsdomstol. Nordlöf menade att detta system blir allvarligt integritetskränkande för de unga vid dessa hem, vilket i sin tur anses underminera tilltron för vårt straffsystem. För att åtgärda detta och uppfylla kraven på rättssäkerhet, menade Nordlöf att den dualism mellan straff- och socialrätt som råder för åldersgruppen 15 till 17 år bör åtgärdas, utan att

[242] Prop. 2019/20:118, s. 30.
[243] Brå: *Kriminalstatistik 2018,* s. 16; 25.

anpassningen utefter den individuella situationen tas bort. Hon anser att det anförda även innebär att Sverige inte uppfyller sina åtaganden enligt barnkonventionen.[244]

En annan aspekt av rättssäkerheten, enligt dess utvidgade definition, är hur straffsystemet legitimitet bygger på samhällsmedborgarnas trygghet. Per Ole Träskman[245] har skrivit om hur beslutsfattaren, vid beslut avseende straffmätning och påföljdsval, har två intressen att beakta; dels det primära intresset av att mäta ut straffet så det står i proportion till brottet, dels att välja en påföljd som är både human och ändamålsenlig. Han beskrev att ”frågan är hur dessa intressen ska balanseras mot varandra för att beslutet ska vinna allmän acceptans.”[246] Burman lyfte hur vissa ungdomspåföljder inte betraktas som tillräckligt straffrättsliga. Som exempel lyfter hon främst ungdomsvård, vilken inte anses tillgodose allmänpreventiva krav, inte anses tillräckligt klandrande, och inte ses som möjlig att gradera utifrån sitt straffvärde. Det leder, enligt Burman, till olika omfattande utredningar av andra påföljder som ska anses lämpliga ur alla nämnda perspektiv.[247]

Träskman diskuterade vidare vem som utgör kriminalpolitikens huvudperson idag, gärningsmannen, offret eller ”jag själv”. Det sistnämnda benämnde han som den person, som tillsammans med andra i samhället, utgör en del av det *allmänna rättsmedvetandet*. Träskman menade att den klassiska uppfattningen om straffsystemet är att det ska fördela klander på ett rättvist sätt och därmed skipa rättvisa. Den har fått ge vika för den rådande uppfattningen att straffsystemet ska lösa samhälleliga problem. Istället för att lägga krut på de sociala stödåtgärder som förebygger vad som, enligt forskning, leder till brottslighet, exempelvis utbildning och familjesituation, skapas en övertro till kriminalisering och skärpt praxis. Detta ger i sin tur upphov till strafflagar av symbolisk betydelse, vilket senare leder till frustration bland allmänheten på grund av lagarnas ineffektivitet. Träskman

[244] Nordlöf, 2012, s. 254-257.
[245] Professor emeritus i straffrätt vid Lunds universitet.
[246] Träskman, 2008/09, s. 500.
[247] Burman, 2016, s. 173.

menade, genom det nämnda, hur ”jag själv” blir nyckelpersonen i dagens kriminalpolitik. Svaret på varför vi inte är tillfreds med den kriminalpolitik som finns, härledde han till massmedias bristfälliga uppfyllande av sin informationsplikt om straffrättens möjligheter och brottssituationen i allmänhet.[248]

Andersson och Nilsson hävdade att ”recycling” är utmärkande för många områden inom straffrätten. Begreppet innebär att samma kriminalpolitiska problem återkommer gång på gång i debatten. Framförallt lyfts det återkommande krav på ökade straffåtgärder mot unga som ett typexempel på ”recycling”. Utifrån resonemanget anfördes hur ungdomsbrottsligheten utgjort ett konstant problem, men att lösningarna har skiftat. Då behandlingstanken dominerade, ökade de sociala myndigheternas inflytande, men när exempelvis sänkt straffmyndighetsålder föreslås idag, måste det ge uttryck för dagens ökade tilltro till straffsystemsåtgärder.[249] De menade att ungdomsbrottsligheten, utifrån det ideologiska skiftet, inte längre ses som ett socialt problem, utan som ett ordningsproblem.[250]

3.6 Slutsats

Denna del av framställningen har syftat till att undersöka de intressen som kommer till uttryck i gällande rätt avseende straffmätning respektive påföljdsval när den unga lagöverträdaren är mellan 15 och 17 år gammal. De intressen som redogjorts för i denna del har presenterats för att senare kunna diskuteras vid besvarandet av framställningens frågeställning.

Kapitlet har redovisat hur åldern 15 till 17 år innebär att en individbaserad prövning ska ske av vilken påföljd som är lämpligast i det enskilda fallet, genom en avvägning mellan vård och straff. Försök att skapa förutsägbarhet och likabehandling i systemet har skett genom att dels skapa särskilda

[248] Träskman, 2008/09, s. 513-515.
[249] Avsnitt 2.2-2.4.
[250] Andersson & Nilsson, 2017, s. 211; 209-291.

ungdomspåföljder och ange när de ska dömas ut, dels genom att i lag ange hur enbart synnerliga skäl kan föranleda en frihetsberövande påföljd.[251] Vårdpåföljdernas innehåll har dock kritiserats för att inte vara förutsägbara.[252] Det har vidare uttalats att oklarhet råder avseende när frihetsberövande påföljder kan dömas ut, då inte enbart straffvärdet eller brottets artvärde kan ligga till grund, men det ändå framstår som avgörande i praxis och doktrin.[253]

Intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet* kommer alla till uttryck i det fjärde kapitlet. Enligt min mening strävar gällande rätt efter att tillgodose samtliga tre intressen. Samtidigt har gällande rätt även blivit föremål för kritik utifrån de tre intressena. Åsikterna om hur stort genomslag barnets bästa ska ges verkar skilja sig åt, och den avvägning som skett mellan ett påföljdssystem som tar hänsyn till både rehabilitering av den unga och behovet av tillräckligt ingripande åtgärder har lett till en ifrågasatt kompromiss.[254] Vidare ifrågasätts de alltmer repressiva utslag som gällande rätt delvis symboliserar.[255]

[251] Avsnitt 3.4.
[252] Avsnitt 3.5.3.
[253] Avsnitt 3.4.4.
[254] Avsnitt 3.5.2-3.5.3.
[255] Avsnitt 3.5.3.

4 Föreslagen rätt

4.1 Introduktion

Regeringen presenterade i september 2019 ett 34-punktsprogram med åtgärder mot gängkriminaliteten.[256] Programmet berör nya verktyg för brottsbekämpningen, ytterligare eller reviderade påföljder, åtgärder för att bryta den tystnadskultur vilken ofta sägs prägla gängkriminaliteten, samt olika ingripanden vid förebyggande av brott. En stor del av de åtgärder som föreslagits berör unga lagöverträdare.

- *Förbättrade åtgärder när barn misstänkts för brott (punkt 10).*[257]
- *Avskaffa straffreduktionen för unga vuxna vid grov brottslighet (punkt 11).*[258]
- *Ytterligare medel till LVU-placeringar (punkt 13).*[259]
- *Fler SIS-platser med förbättrad kvalitet (punkt 14).*[260]
- *Skärp straffen för de som rekryterar unga till kriminalitet (punkt 15).*[261]
- *Inför påföljden ungdomsövervakning (punkt 20).*[262]
- *Satsa långsiktigt på skola och socialtjänst i socialt utsatta områden (punkt 28).*[263]
- *Socialtjänsten måste kunna gripa in tidigare och i fler situationer (s.k. ”mellantvång”) (punkt 29).*[264]
- *Socialtjänst på kvällar och helger i socialt utsatta områden, samt sociala insatsgrupper (punkt 30).*[265]
- *Samordnade insatser för barn och unga i riskzon (punkt 32).*[266]

---

[256] Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[257] Dir. 2019:103.
[258] SOU 2018:85.
[259] Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[260] *Ibid.*
[261] *Ibid.*
[262] Prop. 2019/20:118.
[263] Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[264] Regeringskansliet: *Tidiga insatser ska skydda barn från att fara illa*, samt Socialdepartementet, dnr. S2019/04727/FST.
[265] Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet.*
[266] Regeringskansliet: *Samordnade insatser för barn och unga i riskzon*, samt Utbildningsdepartementet, dnr. U2017/01236/GV.

Majoriteten av de planerade insatserna enligt ovan syftar vara brottsförebyggande, och några förslag avser verkställighetsnivå av vård eller straff. I följande kapitel ska de förslag som berör framställningens ämne, strängare påföljder för unga lagöverträdare, behandlas närmare. Urvalet av de förslag som behandlas har skett utifrån ovan, koncisa presentation av åtgärder rörande unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år gamla i regeringens 34-punktsprogram för att stoppa gängkriminaliteten. Utifrån denna avgränsning ska förslagen avseende *avskaffad straffreduktion för unga (punkt 11)*, samt förslaget om *påföljden ungdomsövervakning (punkt 20)*, undersökas.

I föregående kapitel visades att gällande rätt strävar efter att tillgodose samtliga tre intressen; *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare,* och *rättssäkerhet*.[267] Det går, utifrån vad som redogörs för i följande kapitel, att konstatera hur de allmänna utgångspunkterna för reformerna återigen grundas i de tre intressena. Dock noteras hur en ökad prioritering av proportionalitet mellan gärningen och samhällets reaktion på denna åsyftas genom förslagen.[268]

4.2 Avskaffad straffreduktion för unga

4.2.1 Utgångspunkter

År 2017 beslutade regeringen att en utredning skulle föreslå ändringar avseende den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare i åldern 18 till 20 år. I utredningens uppdrag ingick även att överväga konsekvenserna av förslaget för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år.[269] Förslaget får relevans för framställningen, i och med att straffreduktionen för de mellan 18 och 20 år, även väsentligen påverkar straffreduktionen för dem mellan 15 och 17 år.[270] Liknande överväganden har tidigare gjorts. År 2009 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att undersöka om unga lagöverträdare i åldern

[267] Avsnitt 3.6.
[268] Avsnitt 4.5.
[269] Dir. 2017:122, s. 6-7.
[270] Holmgren, 2018, s. 343.

18 till 20 år skulle behandlas på samma sätt som övriga myndiga lagöverträdare vid straffmätning och påföljdsval. Denna utredning nådde dock slutsatsen att en slopad straffreduktion för åldersgruppen skulle leda till en orimlig tröskel vid behandlingen av lagöverträdare under, respektive över, 18 år.[271] I utredningen anfördes även att de särskilda ungdomspåföljderna borde vara förbehållna unga lagöverträdare under 18 år.[272] Utredningens förslag ledde dock inte till ny lagstiftning.[273] Som skäl för ytterligare överväganden, genom utredningen *Slopad straffrabatt för unga myndiga*, anfördes främst behovet av starkare reaktioner från samhällets sida.[274] Det uttalades att påföljdssystemet, främst avseende unga, bygger på en avvägning mellan olika intressen, där ungas särskilda behov ställs mot vad som benämns som ”straffsystemets krav på tydliga och tillräckligt ingripande åtgärder.”[275] I direktivet till utredningen anfördes att,

> *Synen på brott, brottslingar och samhällets reaktioner på brott är i ständig förändring, precis som samhället i övrigt. För regeringen står det klart att det krävs insatser mot organiserad brottslighet och annan kriminalitet förenad med gängbildning […] Organiserad brottslighet i gängmiljö förekommer även bland yngre lagöverträdare.* [276]

I utredningen diskuteras inledningsvis de utgångspunkter som ska beaktas vid utformningen av det straffrättsliga reaktionssystemet för unga lagöverträdare. Det angavs att påföljdssystemet måste präglas av proportionalitet och humanitet. Vidare måste konformitetsprincipen och skuldprincipen beaktas, med andra ord den tilltalades möjlighet att rätta sig efter lagen. Brottsförebyggande åtgärder krävs för att minska brottsligheten, och repressionshöjningar ska enbart brukas om det finns starka skäl för sådana, eftersom de leder till ett ökat bruk av fängelsestraff, vilket i sin tur blir kontraproduktivt genom att det förhindrar den dömdes återanpassning till

[271] Dir. 2009:60, s. 1; SOU 2012:34, s. 553-554.
[272] *Ibid.,* s. 41.
[273] Dir. 2017:122, s. 4.
[274] SOU 2018:85, s. 13-14.
[275] Dir. 2017:122, s. 5.
[276] *Ibid.,* s. 5.

samhället.[277] I direktivet till utredningen angavs att konsekvenserna av förslaget skulle bedömas utifrån ett barnrättsperspektiv och barnkonventionens särskilda stadganden.[278]

Initialt avhandlade utredningen de skäl vilka talar för en särbehandling av unga lagöverträdare, som brist på mognad, begränsade erfarenheter samt särskilda förhållanden. Den senaste neurologiska och psykologiska forskningen, samt kriminalstatistik avseende ungdomsbrottslighetens utveckling, presenterades.[279] Utredaren konstaterar i denna del hur,[280]

> *[…] den tillgängliga statistiken […] inte kunna tolkas på så sätt att det finns ett behov av strängare påföljder. Sammantaget innebär utredningens konstateranden i detta avsnitt att det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare.*[281]

I utredningen anfördes hur ungdomspåföljdernas innehåll och verkställighet i hög grad motiveras av individualpreventiva överväganden, men att det även ses som viktigt att ungdomspåföljder motsvarar brottets svårhet. I denna del hänvisades till en rapport av Brottsförebyggande rådet, där det resonerades kring avsaknaden av vetenskapligt stöd för att påföljder för brott avskräcker personer från att återfalla i kriminalitet. Istället angavs i rapporten hur främst frihetsberövande påföljder verkar öka personers benägenhet att fortsätta begå brott, i synnerhet avseende unga lagöverträdare.[282] Utredningen angav, utifrån rapporten, att den grundläggande utgångspunkten blivit att användningen av repressionshöjningar, och därmed ökningen av frihetsberövande påföljder, måste präglas av försiktighet. Enbart om det förelåg starka skäl för en sådan, uttalades att en mer omfattande eller långtgående repressionshöjningar skulle införas på området.[283] Med en hänvisning till barnkonventionens artikel 3, 37 och 40 anfördes vidare hur

---

[277] SOU 2018:85, s. 16-18.
[278] Dir. 2017:122, s. 8.
[279] Jfr. avsnitt 3.5.2; SOU 2018:85, s. 189-199.
[280] *Ibid.,* s. 189-199.
[281] *Ibid*., s. 199.
[282] *Ibid*., s. 203; Brottsförebyggande rådet: *Särbehandling av lagöverträdare 18-20 år*, s.20.
[283] SOU 2018:85, s. 209.

barnperspektivet kräver att påföljdens innehåll ska motverka de riskfaktorer som kan leda till fortsatt brottslighet, med andra ord hur en individualpreventiv syn även ska påverka påföljdssystemet. Här ställdes det anförda upp som motpol till kravet på proportionalitet och likabehandling, allmänhetens tilltro till straffsystemet och höjningar av repressionsnivån. Utgångspunkten för utredningen blev, i deras följande överväganden, att samtliga uppräknade skäl skulle beaktas.[284]

4.2.2 Överväganden

De tröskeleffekter som skulle uppstå i påföljdssystemet vid en borttagen straffrabatt för unga mellan 18 och 20 år, intar huvudrollen i utredningens resonemang avseende unga mellan 15 och 17 år. Frågan blir om en påtaglig tröskeleffekt mellan 17 och 18 års ålder kan ses som legitimerad, eller om systematiken vid straffmätningen av gärning begången av den mellan 15 och 17 år också bör förändras, för att på så sätt jämna ut straffreduktionen. Utredningen konstaterade att om enbart ett borttagande av straffreduktionen för unga myndiga sker, kommer en tröskeleffekt vid 18 års ålder uppstå som motsvarar cirka 50 procent av straffvärdet. Det skulle i sin tur innebära att den som fyllt 18 år vid brottet får en dubbelt så sträng påföljd som den som var 17 år och 11 månader. Utredningen resonerade därmed kring en repressionshöjning för lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, enbart av skälet att undvika tröskeleffekter i påföljdssystemet. Utredningen presenterade utifrån detta fyra förslag avseende hur straffreduktionen för unga mellan 15 och 17 år kan ändras för att minska tröskeleffekterna.[285]

Enligt utredningens *första förslag*, skulle straffreduktionen enligt 29 kap. BrB kvarstå som den ser ut idag. Det innebär ett system med dubbla tröskeleffekter, en vid 15 års ålder och en vid 18 års ålder. Användningen av

[284] SOU 2018:85, s. 218-220.
[285] *Ibid*., s. 290.

alternativet skulle leda till ett undvikande av omotiverade repressionshöjningar.[286]

Utredningens *andra förslag* var att behålla dagens straffreduktionen vid 15 års ålder, men successivt minska straffreduktionen så att ingen tröskeleffekt uppstår vid 18 års ålder. Alternativet leder till att dubbla tröskeleffekter undviks, men även till repressionshöjningar för alla mellan 15 och 18 år. Praxis skulle behöva bildas på nytt, avseende vid vilket straffvärde de särskilda ungdomspåföljderna tillämpas.[287] Utredningen anförde vidare hur lägre straffvärden än idag skulle kunna leda till att vissa påföljder inte ansågs tillräckligt ingripande, och hur detta kan leda till att frihetsberövande påföljder tillämpas i större utsträckning.[288]

Enligt utredningens *tredje förslag* skulle den straffreduktion som idag tillämpas vid 18 års ålder, tillämpas vid 15 års ålder. Det skulle innebära ett undvikande av dubbla trösklar och en alltför brant lutning, men även en kraftig repressionshöjning främst för de som är 15 år.[289] Om de mellan 15 och 17 år rakt av tog över den roll som de mellan 18 och 21 år har i påföljdssystemet, skulle det även innebära att det krävdes särskilda skäl, istället för synnerliga skäl, för att döma till frihetsberövande påföljder. Utrymmet för att döma de mellan 15 och 17 år till ungdomsvård och ungdomstjänst skulle bli mycket begränsat.[290]

Utredningens *fjärde förslag* innebar att straffreduktionen skulle börja på 80 procent, som idag. Sedan skulle straffvärdet öka med 10 procent per fyllt halvår, så att det är 80 procent av straffvärdet när lagöverträdaren är nästan 18 år. Tröskeleffekten blir då 20 procent mot 18-åringar, vilken är densamma som den mot 15-åringar idag. Detta alternativ innebär både en mindre tröskeleffekt än *förslag ett*, och en mindre repressionshöjning än *förslag tre*

[286] SOU 2018:85, s. 240-245.
[287] *Ibid.,* s. 240-249.
[288] *Ibid.,* s. 295.
[289] *Ibid*., s. 251-254.
[290] *Ibid*., s. 298.

och fyra. Men det innebär ändå en repressionshöjning för alla unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år.[291]

Utredningens slutliga åsikt, utifrån det ovanstående, blev att en repressionsökning för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år inte kan motiveras. Det skulle nämligen innebära strängare straff utan förväntan om allmän minskad brottslighet eller underlättad återanpassning i samhället för den enskilda, vilket enligt utredningen inte är i enlighet med barnkonventionens stadganden.[292] Utifrån detta synsätt förespråkades därmed *förslag ett*, att samma straffreduktion som görs idag ska tillämpas fortsättningsvis för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år. Om slutsatsen nås att tröskeleffekten måste minskas, ansågs *förslag fyra* ha ett försteg framför *förslag två och tre*.[293]

4.3 Påföljden ungdomsövervakning

4.3.1 Utgångspunkter

I propositionen *Ungdomsövervakning* anförs att påföljdssystemet för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år i huvudsak fungerar väl, men med följande invändning.[294]

> *I vissa fall utgör brotten emellertid en inledning till en mer intensiv och allvarlig brottslighet; brottskarriärer som leder till stort mänskligt lidande och ekonomiska kostnader för såväl den enskilde som omgivningen och samhället i stort. För dem saknas det i dag många gånger ett lämpligt och trovärdigt påföljdsalternativ både i fråga om innehåll och ingripandegrad.*[295]

Regeringen menade att kriminalpolitikens uppgift, att motverka brott, kräver att påföljdssystemet innehåller påföljder som är avskräckande, markerar gränser och motsvarar kraven från samhället på rättvisa i straffrättskipningen.

---

[291] SOU 2018:85, s. 254-258.
[292] *Ibid*., s. 222-225.
[293] *Ibid.,* s. 259.
[294] Prop. 2019/20:118, s. 32.
[295] *Ibid*., s. 32-33.

Avseende unga lagöverträdare efterfrågade regeringen påföljder som återspeglar brottets allvar, samtidigt som de inte innebär ett frihetsberövande genom fängelse eller sluten ungdomsvård. Enligt regeringen föreligger behov av en påföljd som begränsar ungas möjlighet att vistas i destruktiva miljöer, samtidigt som den innebär att stöd och råd ges för att den unga ska bryta sitt kriminella beteende. Regeringen angav även hur barnrättsperspektivet ska utgöra en utgångspunkt för reformen, och främst artikel 37 i barnkonventionen. Utifrån det perspektivet måste ungas behov vägas mot straffsystemets krav på tydliga och ingripande åtgärder, och innehållet i ungdomspåföljder bör i första hand ha ett behandlingsinriktat innehåll som syftar till att motverka fortsatt kriminalitet och återfall.[296]

4.3.2 Överväganden

I juni 2017 presenterades förslag till nya ungdomspåföljder. I denna departementspromemoria föreslogs införandet av två ungdomspåföljder; ungdomstillsyn respektive ungdomsövervakning.[297] Medan regeringen valde att inte utreda påföljden ungdomstillsyn vidare, på grund av negativ respons från remissinstanser och en tveksamhet avseende det faktiska behovet, valde regeringen att utreda påföljden ungdomsövervakning vidare. Enligt regeringens proposition ska ungdomsövervakning innebära att den unga inte tillåts lämna hemmet under exempelvis helgkvällar och nätter, alternativt att den unga inte tillåts vistas på viss plats eller inom visst område.[298] Huruvida den unga efterlever begränsningen av sin rörelsefrihet kontrolleras genom elektroniska hjälpmedel. Vidare måste den unga delta i en inledande verkställighetsplanering om tio dagar. Verkställighetsplanen ska vara individuellt anpassad, och den unge ska under verkställigheten vara skyldig att följa den, samt ha kontakt med en koordinator var åttonde vecka. Verkställighetsplanen ska, förutom föreskrifter om möten med koordinator,

[296] Prop. 2019/20:118, s. 31-35.
[297] Dir. 2017:122, s. 4; Ds 2017:25, s. 9.
[298] Prop. 2019/20:118, s. 68-70; s. 116-122.

begränsningar av rörelsefrihet, samt drog- och alkoholförbud, även innehålla föreskrifter om boende, skola, fritid, missbruksbehandling, annan vård och behandling, och andra åtgärder som syftar till att förhindra återfall i brott. Allt i verkställighetsplanen är tvingande.[299] Om den unge underlåter att följa sin plan, alternativt underlåter att medverka i upprättandet av planen, ska detta så långt som möjligt skötas inom ramen för den ådömda påföljden genom exempelvis fler möten med koordinator eller utökade rörelseinskränkande inslag. Om den dömde missköter påföljden i stor utsträckning, ska rätten meddela den dömda en varning, eller undanröja ungdomsövervakningen och döma ut en ny påföljd.[300]

Ungdomsövervakning anges i första hand bli tillämplig för de unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år som begått allvarlig brottslighet, alternativt återfallit i brott. Det angavs hur det i dessa fall är ”motiverat att sätta in samlade, riktade och individuellt anpassade insatser för att bryta en begynnande eller pågående brottskarriär”.[301] Avseende påföljdens längd uttalade regeringen att den bör bestämmas av domstolen i tid om hela månader, utifrån begången brottslighets straffvärde och övriga omständigheter vilka anses påverka straffmätningen, i enlighet med 29 kap. 4, 5 och 7 §§ BrB.[302] I propositionen föreslår regeringen att införandet av en bestämmelse avseende *ungdomsövervakning* genom 32 kap. 3a § BrB ska ges följande lydelse,

> *Den som är under tjugoett år och som begått brott får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Den som är över arton år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.*
>
> *Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.*
>
> *Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.*

[299] Prop. 2019/20:118, s. 55-56.
[300] *Ibid*., s. 88-95.
[301] *Ibid*., s. 44.
[302] *Ibid*., s. 44.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2020:000) om verkställighet av ungdomsövervakning.[303]

En ny lag föreslås även införas, *lag om verkställighet av ungdomsövervakning*, som ska innehålla bestämmelser avseende verkställighet av påföljden.[304]

4.4 Anfört avseende föreslagen rätt

Det ovan redogjorda förslagen har remissbehandlats, varför framställningen i denna del till stor utsträckning baseras på remissinstansernas synpunkter. I övrigt har, i likhet med avsnitt 3.6 där kritik mot gällande rätt presenterades, litteratur samt massmediala åsikter undersökts vid författandet av följande avsnitt.

4.4.1 Barnets bästa

Barnombudsmannen yttrade sig som remissinstans över utredningen om straffreduktion för unga. Det skedde med utgångspunkt i deras uppdrag att företräda ungas rättigheter utifrån barnkonventionen, varför deras fokus blev unga mellan 15 och 17 år. Barnombudsmannen delade utredarens slutsatser, och avstyrkte alla repressionshöjningar för denna åldersgrupp. Utifrån artikel 40 i barnkonventionen anfördes att rättsväsendet bär ett ansvar för att barnet återanpassas till samhället, istället för att fastna i en kriminell livsstil. Här menade Barnombudsmannen att en minskad ungdomsreduktionen istället kan leda till att barn kvarstannar i en kriminell livsstil.[305] Barnombudsmannen yttrade sig även som remissinstans över påföljden ungdomsövervakning med liknande utgångspunkter. En hänvisning skedde till ett uttalande av FN:s barnrättskommitté, avseende hur rättskipningens traditionella syfte att undertrycka och bestraffa, ska ersättas med rehabilitering och reparativ

[303] Prop. 2019/20:118, s. 7.
[304] *Ibid.,* s. 12-16.
[305] Barnombudsmannen: *Remissvar, dnr. BO2019-0114*, avsnitt 8.3.

rättvisa, då lagöverträdare är under 18 år.[306] I remissvaret angavs att påföljdens införande kommer innebära att färre unga blir föremål för frihetsberövande påföljder. Därmed välkomnades påföljden av Barnombudsmannen.[307]

Stockholms universitet, juridiska fakulteten, var däremot kritiska mot ungdomsövervakning utifrån barnrättsperspektivet. I remissvaret angavs hur bland annat barnkonventionens syften blivit eftersatta till förmån för mer repressiva syften. Utredningens slutsats, att reformen står i överensstämmelse med barnkonventionen på grund av minskad användning av anstaltsvård, ansågs kunna problematiseras. I remissvaret anfördes att,

> *[…] eftersom reformen […] skulle innebära att barn som begår brott i större utsträckning än vad som är fallet idag måste underkasta sig betydande rörelseinskränkningar – vars påstådda preventiva effekter saknar evidens – kan det beskrivas som mer anstaltsvård än mindre. Även om det knappat kan hävdas att reformen står i strid med barnkonventionen kan man med fog hävda att det befintliga systemet för unga lagöverträdare med […] beskrivna kompetensfördelning […] bättre svarar mot de (förvisso svaga) kriterier som uppställs i konventionens artikel 40(4).*[308]

4.4.2 Samhällets framtida goda medborgare

Estrada, Olof Bäckman, Anders Nilsson och Fredrik Sivertsson[309], ställer sig kritiska till förslaget avseende straffreduktion för unga på *DN Debatt*. De menar att utredningen utgör ett typexempel på hur den kriminalpolitiska debatten som råder sällan leder till goda förslag. De anför att det saknas vetenskapligt stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare, som istället anges ha motsatt effekt genom att unga som döms till fängelse har svårare att upphöra med brott, och därmed får längre brottskarriärer.[310]

---

[306] Barnombudsmannen: *Remissvar dnr. 3.9:0551/17*, avsnitt 10.2; FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 10 (CRC/C/GC/10), p. 10.
[307] Barnombudsmannen, remissvar dnr. 3.9:0551/17, avsnitt 10.2.
[308] Stockholms universitet: *Yttrande över remiss, dnr. SU FV-1.1.3-1502-19*, s. 4-5.
[309] Forskare vid den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.
[310] DN Debatt: *Risk att skärpta straff för unga ökar brottsligheten.*

Avseende påföljden ungdomsövervakning lyfter Burman hur den utåt syftar till att vara av rehabiliterande karaktär, men i själva verket är av övervägande bestraffande karaktär. Påföljden innehåller nämligen frihetsinskränkningar och kontroll som obligatoriskt innehåll i verkställighetsplanen, medan de rehabiliterande åtgärderna är frivilliga från myndigheternas sida. Burman menar att en påföljd som syftar till att ta vid där ungdomsvården inte anses som tillräckligt ingripande, bör innehålla minst lika starka rehabiliterande inslag.[311] Även i Stockholms universitets remissvar framförs en liknande åsikt avseende ungdomsövervakning. Där beskrivs hur straffsystemet för unga kännetecknas av att,

> *[…] bakåtblickande reaktivitet […] får lämna viss plats för en framåtsyftande proaktiv rationalitet. Proaktiviteten handlar framförallt om den unges egenskydd snarare än samhällsskydd. Lite slarvigt kan man säga att det i första rummet handlar om individens intresse av att inte utvecklas till återfallsbrottsling, något som i längden naturligtvis gagnar ett kollektiv som slipper utsättas för brott.*[312]

Det anförda överensstämmer med den koppling som ofta görs mellan ungdomar och gäng i både kriminalpolitiska diskussioner och massmediala debatter, som Andersson och Mattson beskriver. Som uttryckt i båda de presenterade förslagen, så vidtas de i stor utsträckning för att förhindra pågående, eller framtida, delaktighet i kriminella grupperingar. Andersson och Mattson beskriver hur den kriminalpolitiska debatten ofta speglar åsikten att samhället måste göra något åt den allt grövre brottsligheten bland ungdomar. Det beskrivs hur samhällets behov av att korrigera unga personers beteenden, särskilt då de ingår i gäng, är större än avseende vuxna lagöverträdare.[313]

I propositionen anges hur påföljden ungdomsövervakning ska bryta pågående brottskarriärer och hålla den unge borta från brottsaktiva miljöer, vilket i Stockholms universitets remissvar anges utgöra en viss överlappning med det

---

[311] Burman, 2016, s. 174.
[312] Stockholms universitet: *Yttrande över remiss, dnr. SU FV-1.1.3-1502-19*, s. 1.
[313] Andersson & Mattson, 2011, s. 7-8.

tvångsomhändertagande som stadgas i 3 § LVU. På så vis anförs hur den föreslagna reformen till viss del kan anses innebära att en del som tidigare anförtrotts socialvetenskapen, nu förs in i juridiken.[314]

Brottsförebyggande rådet, som remissinstans, ställde sig tveksamma till ungdomsövervakningens faktiska effektivitet. Med hänvisning till en studie som genomförts av en liknande påföljd i USA, konstaterades hur forskningen inte kunnat visa att åtgärder som innebär att den unga enbart kan vistas i hemmet under särskilda tidpunkter, faktiskt lett till att bryta ett destruktivt beteende.[315]

4.4.3 Rättssäkerhet

I den kriminalpolitiska debatten har oppositionspartierna tillstyrkt förslaget om borttagen respektive reducerad straffreduktion, och Moderaterna har även föreslagit att straffbarhetsåldern bör sänkas till 14 år.[316] Exempelvis Svea hovrätt, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården förespråkade dock, som remissinstanser, ett behållande av nuvarande systematik för lagöverträdare i åldern 15 till 17 år. Remissinstanserna anförde samma skäl som utredningen, nämligen att intresset av att undvika en tröskeleffekt inte ensamt kan motivera repressionshöjningarna.[317] Advokatsamfundet ställde sig mycket kritiska till förslaget, och anförde hur,

> *[…] Utredningen drar slutsatsen att det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Advokatsamfundet menar att det är uppenbart att vetenskaplig och empirisk kunskap ska vinna försteg framför en illa genomtänkt och kriminalpolitiskt opportunistisk idéströmning som går ut på att skärpa straffen.*[318]

---

[314] Stockholms universitet: *Yttrande över remiss, dnr. SU FV-1.1.3-1502-19,* s. 2.
[315] Brå: *Remissyttrande, dnr. 0171/17*, s. 2; jfr. Wilson, Olaghere & Gill, 2016, s. 1-97.
[316] TT: *M vill kunna häkta fler unga*.
[317] Åklagarmyndigheten: *Remissvar, dnr. ÅM2019-513,* s. 4; Svea hovrätt: *Yttrande, dnr. 2019/185*, s. 3; Kriminalvården: *Remissvar, dnr. 2019-4402*, s. 4.
[318] Sveriges advokatsamfund: *Yttrande, R-2019/0492*, s. 3.

Polismyndigheten hade inte någon invändning mot förslaget i sak, men ställde sig negativ till de tröskeleffekter som uppstår vid 18 års ålder, i det fall straffreduktionen för de mellan 15 och 17 år behålls. Skälet var att det innebär en större risk för de under 18 år som befinner sig i kriminella miljöer att utnyttjas av äldre personer. Vidare efterfrågades fler utredningar avseende ungdomspåföljder, för att samhället tydligare ska kunna reagera mot grov kriminalitet.[319]

Holmgren diskuterade förslagets tänkta preventiva verkningar. Han anförde hur regeringen, genom att ge direktiv avseende borttagen respektive minskad straffreduktion för unga, inte ger uttryck för åsikten att straffrättsliga reaktioner är ett ineffektivt verktyg för att motverka brottslighet. Tvärtom uttrycktes en motsatt åsikt då reformen efterfrågades. Holmgren anförde att reformens syfte, enligt regeringen, främst var att stoppa organiserad brottslighet i gängmiljö, som anses förekomma även bland yngre lagöverträdare. Han anförde att det däremot inte preciseras på vilket sätt den generella straffskärpningen som reformen innebär ska verka. Ska den genom inlåsning oskadliggöra brottslingar som riskerar att återfalla, eller tror regeringen att den kommer innebära en avskräckande effekt?[320]

Hovrätten för Nedre Norrland menade att den föreslagna lagstiftningen kommer att träffa alla lagöverträdare i den aktuella åldersgruppen, och inte enbart de som gjort sig skyldiga till allvarlig kriminalitet i gängmiljö. För att en större krets av personer ska omfattas än de som reformen syftar träffa, måste det enligt hovrätten finnas stöd för att den föreslagna reformen löser problemen, och att samtliga alternativa lösningar har undersökts.[321] Även Brottsförebyggande rådet lyfte denna synpunkt, och menade att dagens ungdomsbrottslighet inte kännetecknas av att fler ungdomar begår brott. Problemet med unga i gängkriminalitet beskrevs som allvarligt, men smalt.[322] Fogat till utredningen om slopad straffreduktion för unga myndiga finns ett

[319] Polismyndigheten: *Remissvar, dnr. A099.582/2019*, s. 1.
[320] Holmgren, 2018, s. 351.
[321] Hovrätten för Nedre Norrland: *Remissyttrande, dnr. 2019/0079*, s. 1-2.
[322] Brå: *Remissyttrande, dnr. 0081/19*, s. 2.

särskilt yttrande av advokat Bengt Ivarsson och straffrättsprofessorn Magnus Ulväng. Även här diskuterades hur den föreslagna ordningen blir allmänt tillämplig på alla unga lagöverträdare. Ivarsson och Ulväng var inte positivt inställda till förslaget, och anförde hur det istället bör åligga åklagaren att bevisa när den unga gjort sig skyldig till allvarliga, upprepade brott inom ramen för organiserad brottslighet. I de fallen ska straffreduktionen inte tillämpas. På så sätt undanröjs även problematiken med tröskeleffekter, eller repressionshöjningar, för lagöverträdare mellan 15 och 17 år.[323]

Avseende påföljden ungdomsövervakning lämnade Lagrådet förslaget utan erinran.[324] Även remissinstanserna var huvudsakligen positiva till förslaget.[325] Utifrån rättssäkerhetsperspektivet i dess mer traditionella bemärkelse uttryckte dock flera domstolar bekymmer över hur straffmätning ska ske vid utdömandet av påföljden, eftersom tillämpande myndighet bestämmer påföljdens innehåll. Därmed blir det svårt för rätten att bedöma påföljdens svårhet, vilket Sveriges domareförbund angav vara problematiskt ur förutsägbarhetssynpunkt.[326] Regeringen anförde dock att kravet på förutsägbarhet uppfylls genom att ramarna för verkställigheten anges i lag, och domstolen ges rätten att bestämma påföljdens ingripandegrad genom att bestämma under hur lång tid som ungdomsövervakningen ska pågå. Det angavs hur den verkställande myndigheten måste få utforma verkställigheten i varje enskilt fall, för att innehållet ska anpassas efter den unga och dennes situation.[327]

Som anfört i framställningens inledning innehar regeringen förhoppningen att påföljden ungdomsövervakning ska leda till att ungdomar på väg in i allvarlig kriminalitet ska ådömas ungdomsövervakning för att komma ur sin kriminella livsstil.[328] Även den politiska opposition har varit positivt inställda

[323] SOU 2018:85, s. 355-357.
[324] Lagrådets yttrande, 2020-02-19.
[325] Prop. 2019/20:118, s. 39.
[326] Sveriges domareförbund: *Remissyttrande, 2019-06-12*, s. 1.
[327] Prop. 2019/20:118, s. 45-46.
[328] Avsnitt 1.1.

till ungdomsövervakning. Johan Forsell, rättspolitisk talesperson för Moderaterna, uttalade att,[329]

> *[…] Det här är ett förslag som vi moderater har drivit […], så det är ju bra att det äntligen kommer. Men när det gäller till exempel de här fruktansvärda ungdomsrånen så är det uppenbart att vi nu är vid en punkt där det är uppenbart att väldigt mycket mer måste till än bara detta.*[330]

Nuvarande justitieminister Morgan Johansson har anfört att flera åtgärder mot gängkriminalitet och våld mot unga är på väg.[331]

4.5 Slutsats

I denna del av framställningen har förslagen i regeringens *34-punktsprogram med åtgärder mot gängkriminaliteten,* vilka rör straffrättsliga påföljder för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, presenterats. De intressen som redogjorts för i denna del, i och med olika åsikter från lagstiftare, remissinstanser, doktrin och massmedia, har presenterats för att kunna diskuteras vid besvarandet av framställningens frågeställning i framställningens femte kapitel.

Avgörande för utredningen om slopad straffreduktion för unga myndiga, och förändrad straffreduktion för unga mellan 15 och 17 år, har varit brottsbekämpningen och repressionshöjningarnas effekt. Eftersom inget stöd finns för att repressionshöjningar långsiktigt minskar brottsligheten, finns inget stöd för en ökad användning.[332] Det enda syftet med att minska straffreduktionen för de mellan 15 och 17 år är att minska tröskeleffekten i påföljdssystemet, varför förslaget förkastas av utredningen och remissinstanserna. Även om tröskeleffekter minskar systemets trovärdighet, anses de inte ensamma kunna motivera höjda straff.[333]

---

[329] SVT Nyheter: *Regeringens förslag: Utegångsförbud för unga som begår brott.*
[330] *Ibid.*
[331] *Ibid.*
[332] Avsnitt 4.2.
[333] Avsnitt 4.2.2; 4.4.3.

Påföljden ungdomsövervakning kan sägas vara en konsekvens av att regeringen efterfrågat en mer ingripande påföljd än ungdomsvård och ungdomstjänst, samtidigt som frihetsberövande påföljder ska undvikas.[334] Förslaget innebär en rörelsebegränsning, och ett slags frihetsberövande, men i det egna hemmet och den egna miljön[335], vilket remissinstanserna är tudelade till. Å ena sidan anses förslaget innebära en repressionsökning och ett frånsteg från rehabiliteringstanken, å andra sidan föredras ungdomsövervakning framför frihetsberövande påföljder utifrån bland annat de rättigheter som stadgas i barnkonventionen.[336]

[334] Avsnitt 4.3.1.
[335] Avsnitt 4.3.2
[336] Avsnitt 4.4.

5 Strängare påföljder för unga lagöverträdare?

5.1 Introduktion

De intressemotsättningar som kommer till uttryck vid särbehandlingen av unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år har undersökts i framställningen. I detta kapitel avses svaret på vilka skäl som kan föras för, respektive emot, en skärpning av påföljderna för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, utifrån intressena *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet* sammanfattas. Därmed besvaras framställningens frågeställning, och syftet att analysera äldre rätt, gällande rätt, samt de nytillkomna regeringsförslag vilka diskuterar skärpta påföljder för unga lagöverträdare uppnås.[337] I framställningen har eftersträvats att undersöka de normativa måttstockar som återfinns på rättens djupnivå, för att kunna ge konstruktiv kritik till rätten på dess ytnivå.[338]

Som visat under framställningen är de tre intressena inte valda på måfå, utan intar alla en stark roll i debatten om påföljdssystemet för unga lagöverträdare genom historien och fram tills idag. Strävan efter ett ”*perfekt* påföljdssystem” innebär att alla tre intressen ska inkluderas, vilket framgår tydligt av de förarbeten till föreslagen rätt som framställningen syftat undersöka. *Barnets bästa*, och de tillhörande artiklar som stadgas i barnkonventionen, ska uppfyllas. Barn som blir föremål för påföljder ska återanpassas, och blir *samhällets framtida goda medborgare*. *Rättssäkerheten* och dess inneboende krav ska uppfyllas, samtidigt som rättsväsendet ska tillfredsställa samhällsmedborgarnas behov av trygghet och känsla av statligt skydd.[339]

[337] Avsnitt 1.2.
[338] Avsnitt 1.3.2.7.
[339] Avsnitt 4.2.1 och 4.3.1.

5.2 Barnets bästa?

> *Det här är kriminella människor. Unga, förvisso, men de är kriminella, och de begår avskyvärda brott. […] Barnkonventionen går ut på att man ska se till barnets bästa. Jag kan inte påstå att det är till barnets bästa i de här fallen att* inte *frihetsberöva. Man gör snarare barnet en otjänst. Barnet vill givetvis gå ut, men är det till barnets bästa?*
>
> Anders Klingberg, utredningsansvarig Nordöstra Göteborg, Polisen, i *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn*.[340]

I framställningen har visats hur barnkonventionen gör anspråk på att definiera barnets bästa intresse, och hur de som applicerar barnrättsperspektivet väljer att göra detta med utgångspunkt i de värden som barnkonventionen förmedlar. Under framställningens andra kapitel framkom även hur barnets bästa, i en annan form, existerat sedan lång tid tillbaka, som ett utslag för humanitet, där det inte blir rätt att straffa ett barn lika hårt som en vuxen.[341] Denna moraliska föreställning existerar än idag, och utgör antagligen grunden till det genomslag som barnkonventionens artikel 3 fått i bland annat det straffrättsliga påföljdssystemet. Intresset barnets bästa kan sägas ha fått lagstöd genom införandet av barnkonventionen.[342] I framställningens första kapitel klargjordes att barnets bästa definierats i enlighet med de värden som barnkonventionen uttrycker. Barnets bästa kom att användas som en tolkningsprincip, för att undersöka svensk rätts överensstämmelse med barnkonventionen. Barnets bästa ska komma i främsta rummet under hela rättsprocessen, vilket anses innebära att rehabilitering och reparativ rättvisa måste gå före tvångsåtgärder och straff. FN:s barnrättskommitté har uttalat att repressionshöjningar enbart ska brukas om det finns starka skäl för sådana.[343]

Särbehandlingen av unga inom straffrätten regleras på olika håll, men fokus i framställningen har legat på brottsbalkens bestämmelser avseende

---

[340] SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (30.23-31-26).
[341] Avsnitt 2.2.
[342] Avsnitt 2.5.
[343] Avsnitt 1.3.2.4; 3.2.

straffmätning och påföljdsval.[344] De särskilda ungdomspåföljderna präglas idag i stor utsträckning av rehabiliterande åtgärder. Gällande rätt har dock angetts utgöra en kompromiss mellan två uppfattningar, där ena sidan vill utradera vårdpåföljderna för att skapa enhetlighet i påföljdssystemet, medan andra sidan menar att påföljderna är berättigade på grund av att vårdbehovet bör prioriteras hos ungdomar.[345] Kritik har även framförts mot hur barnets bästa kommer till uttryck i gällande rätt, där den repressiva utvecklingen inom straffrätten lett till att barnkonventionen visserligen beaktas, men får vika undan för krav på straffrättsliga ingripanden.[346] Av denna anledning anses de utredningar som inletts för att på olika sätt förskjuta behandlingen från påföljdsval till verkställighetsnivå, riskera barnets rätt till rehabilitering enligt barnkonventionen.[347]

I förarbeten till förslaget om reducerad straffrabatt, respektive påföljden ungdomsövervakning, uttrycks hur barnkonventionens stadganden ska utgöra en utgångspunkt för övervägandena.[348] I utredningen avseende reducerad straffrabatt kan sägas att de intressen barnkonventionen förmedlar, faktiskt ges ett reellt genomslag avseende de unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år som omfattas av dess stadganden, då utredningens slutsats blir att en reducerad straffrabatt skulle innebära strängare straff utan förväntan om allmän minskad brottslighet, eller underlättad återanpassning i samhället för den enskilda. Enligt utredningen ansågs detta inte i enlighet med barnkonventionens stadganden, varför en betydande tröskeleffekt i påföljdssystemet istället ansågs utgöra ett bättre alternativ.[349] Avseende ungdomsövervakning, angav regeringen hur barnrättsperspektivet skulle utgöra en utgångspunkt för reformer, och särskilt artikel 37 i barnkonventionen.[350] I en remiss uttrycktes dock kritik mot om detta verkligen uppfylldes. Det anfördes att barnkonventionens syften blivit

[344] Avsnitt 3.3-3.4.
[345] Avsnitt 3.5.2.
[346] Avsnitt 3.5.1.
[347] Avsnitt 4.4.2.
[348] Avsnitt 4.2.1; 4.3.1.
[349] Avsnitt 4.2.2.
[350] Avsnitt 4.3.1.

eftersatta till förmån för mer repressiva syften. Utredningens slutsats, att reformen står i överensstämmelse med barnkonventionen på grund av minskad användning av anstaltsvård, kunde därmed problematiseras eftersom påföljden i majoriteten av de fall där den tillämpas istället kan innebära en repressionsökning.[351]

Utifrån framställningen går att konstatera hur intresset barnets bästa, ibland formulerat som den ungas behov, alltid vägs *mot* straffsystemets krav på tydliga och ingripande åtgärder i utredningarna. Intresset barnets bästa är som anfört en del av rättens djupnivå, och har inte använts för att förespråka strängare påföljder för unga. Istället anses det alltid ligga i barnets intresse att mindre repressiva, och mer rehabiliterande påföljder döms ut. Frihetsberövande ska alltid ske som sista utväg, och för så kort tid som möjligt. Det stadgas även i gällande rätt, genom barnkonventionens artikel 3, 37 och 40.

5.3 Samhällets framtida goda medborgare?

> *Dom här ungdomarna har många gånger knäckt samhällets koder, det vet ju precis hur de kommer undan med det, de vet att konsekvenserna från samhället och rättsväsendet är ganska svaga.*
>
> Hamid Zafar, f.d. rektor på Sjumilaskolan i Biskopsgården, Göteborg
> *i Uppdrag granskning: Barn som rånar barn*.[352]

Utifrån ovanstående uttalande kring barnets bästa och dess underliggande roll genom rättens framväxt, kan det dock konstateras hur det styrande intresset vid särbehandlingen av unga lagöverträdare under framväxten av gällande rätt måste anses vara rehabilitering. Barn sågs som mer formbara än vuxna, och möjligheten att ändra deras livsriktning genom en god fostran gavs stort

[351] Avsnitt 4.4.1.
[352] SVT: *Uppdrag granskning – Barn som rånar barn* (17:20-17:31).

genomslag i den straffrättsliga påföljdsbestämningen. Synsättet utgick dock, som anfört, helt utifrån att barnets och samhällets intresse var detsamma.[353] Huruvida samhällets och barnens intressen faktiskt sammanföll då, och framförallt sammanfaller idag, utgör ett relevant perspektiv att analysera materialet utifrån. Intressena *barnets bästa* och *samhällets framtida medborgare* verkar vid första anblick vara överensstämmande, då båda förespråkar rehabilitering före straff. Men i aspekten avseende barnets respektive statens intresse, blir barnets bästa en viktig motpol. Barnets bästa ska alltid återspegla vad som är det bästa för barnet i den faktiska situationen, vilket inte alltid blir en av staten vidtagen tvångsuppfostran.[354]

Utifrån framställningens genomgång av hur unga lagöverträdare hanterats inom det straffrättsliga reaktionssystemet under historien, går det att dra en ganska tydlig slutsats; ungdomar och deras brottslighet har i alla tider varit en källa till stor oro i ”vuxenvärlden”. Anledningen till oron bland vuxna är inte heller svår att gissa sig till. Att vara ung är att söka sig bort från sina föräldrar och hitta egna kontakter, att testa gränser och att skaffa nya erfarenheter att ta med sig in i vuxenvärlden. Parallellt med detta, ganska nyktra sätt att se på ungdomen och dess snedsteg, finns dock ett mer panikartat stråk i debatten. Ungdomarna är inte barn, utan de är snart vuxna, och de måste formas till *samhällets framtida goda medborgare*. Därmed har kriminella ungdomars återanpassning till samhället ständigt utgjort ett inslag i den kriminalpolitiska debatten. Förr i ordalag av fostran, senare i ordalag av rehabilitering, enligt gällande rätt i ordalag av återanpassning och framöver eventuellt i ordalag avseende undvikande att bli en del av kriminella grupperingar.[355]

Av kriminalstatistiken framkommer hur lagföringsbeslut mot unga i åldern 15 till 20 år utgör 19 procent av samtliga lagföringsbeslut. Detta trots att denna åldersgrupp endast utgör 8 procent av den straffbara befolkningen.[356] Brottsförebyggande rådets olika rapporter, däribland den av Sarnecki, ger

[353] Avsnitt 1.3.2.5; 2.2-2.3.
[354] Avsnitt 1.2.3.4; 2.2-2.3.
[355] Avsnitt 2.2-2.6; 3.5; 4.2.1; 4.3.1.
[356] Avsnitt 3.5.2.

fenomenet en förklaring genom att beskriva hur ungdomsbrottsligheten är av episodisk karaktär. I den av Sarnecki redovisade undersökningen avseende kriminella ungdomar i en svensk småstad, upptäcktes hur de flesta definitivt bröt med kriminaliteten vid 18 års ålder.[357]

Vård i det straffrättsliga reaktionssystemet sker idag genom utdömd påföljd med rehabiliterande inslag, företrädelsevis ungdomsvård eller ungdomstjänst.[358] Det beskrivs hur påföljdssystemet för unga präglas av att en bakåtblickande reaktivitet lämnar plats för en framåtsyftande proaktiv rationalitet, där den unges egenskydd prioriteras framför samhällsskyddet. Individens intresse av att inte bli en återfallsbrottsling, gagnar sedan samhället och dess invånare, genom att de inte längre utsätts för brott.[359] Som nämnt har dock en förskjutning skett från behandlingsinriktade åtgärder, till fokus på ungas egna ansvar och den begångna gärningens straffvärde.[360] Mer repressiva påföljder har införts för att tydligare markera mot den begångna gärningen, först genom ungdomstjänsten, och nu genom den föreslagna ungdomsövervakningen.[361] Även i de uppdaterade rekvisiten för den nära renodlade vårdpåföljden ungdomsvård, framkommer hur påföljden måste vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art, samt den ungas tidigare brottslighet.[362] Det uppdelade systemet i den straffrättsliga påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare har angetts symbolisera en tvetydighet mellan att unga å ena sidan ses som offer av olika anledningar och därför behöver stöd och hjälp genom vårdinstanser, men att de å andra sidan bör bära det fulla ansvaret för sina handlingar och därmed ska straffas.[363]

Att reducera straffreduktionen för unga mellan 15 och 17 år ansågs inte ändamålsenligt av utredningen. Det anfördes bland annat hur en minskad straffreduktion och en ökad användning av straff motverkade målsättningen

[357] Avsnitt 2.4; 3.5.2.
[358] Avsnitt 3.4.2-3.4.3.
[359] Avsnitt 4.4.2.
[360] Avsnitt 3.4.
[361] Avsnitt 2.6; 4.3.1.
[362] Avsnitt 3.4.2.
[363] Avsnitt 3.4; 3.5.2.

att återanpassa den unga i samhället. Även Barnombudsmannen anförde, utifrån artikel 40 i barnkonventionen, att en höjd straffmätning för unga går emot rehabiliteringstanken.[364] Ungdomsövervakning angavs däremot vara en påföljd av rehabiliterande karaktär i förarbetena. Stöd och råd ska ges för att den unga ska bryta sitt kriminella beteende, och verkställighetsplanen ska innehålla åtgärder som syftar till att förhindra återfall i brott.[365]

Som kritik framfördes dock att påföljden saknade sin påstådda preventiva effekt. Ungdomsövervakningen kritiserades även för att, utåt sett, framstå vara av rehabiliterande karaktär, när påföljden i själva verket är av övervägande bestraffande karaktär. Påföljden innehåller frihetsinskränkningar och kontroll som obligatoriskt innehåll i verkställighetsplanen, medan de rehabiliterande åtgärderna är frivilliga från myndigheternas sida. I förslaget angavs hur ungdomsövervakning ska bryta pågående brottskarriärer och hålla den unge borta från brottsaktiva miljöer, vilket i ett remissvar anges utgöra en viss överlappning med den tvångsomhändertagande vård som stadgas i 3 § LVU. På så vis anförs hur den föreslagna reformen till viss del kan anses innebära att en del som tidigare anförtrotts socialvetenskapen, nu förs in i juridiken.[366]

Utifrån intresset *samhällets framtida goda medborgare*, och dess roll på rättens djupnivå i förhållande till rätten på dess ytnivå, kan konstateras att mer repressiva åtgärder företrädelsevis bör stå tillbaka för påföljder av mer rehabiliterande karaktär. Främst då vetenskapen visat hur repressiva, frihetsberövande påföljder inte främjar den ungas återanpassning i samhället.

[364] Avsnitt 4.2.2; 4.4.2.
[365] Avsnitt 4.3.1-4.3.2.
[366] Avsnitt 4.4.1-4.4.3.

5.4 Rättssäkert?

> *Det känns lite som en parodi på systemet. Det känns inte som det borde vara på det viset. […] Jag tycker det är viktigare att jag och mina grannar inte behöver utsättas för fler brott än att han för stunden har möjlighet att gå ut och göra som han vill på kvällarna. Det är den prioritetsordningen, det är så otvetydig enligt mig.*
>
> Robert Luciani, brottsoffer, i *Uppdrag granskning: Ung och kriminell.*[367]

I framställningens inledning ställdes frågan om de lagförslag som lagts fram är en av rättsväsendet efterfrågad åtgärd, eller en åtgärd som medför politisk vinning utifrån den aktuella debatten avseende skärpta straff.[368] Det anfördes hur rättssäkerhetsbegreppet kan användas för att diskutera vilka intressen samhället ska vara skyldiga att vidta mot unga lagöverträdare, samtidigt som övriga aspekter av rättssäkerheten i dess traditionella bemärkelse ska uppfyllas.[369] Rättssäkerhetsperspektivet kan, om det dras till sin spets, sägas representera synpunkten att unga lagöverträdare bär det fulla ansvaret för sina handlingar, och att samhället därför måste bemöta deras brottslighet med tydliga åtgärder. Straff föredras framför vård, som dessutom inte visat sig vara särskilt effektiv gentemot unga lagöverträdare. Även om straffet innebär negativa konsekvenser för den unga, kan påföljdsvalet inte bara handla om vad som är bäst för gärningsmannen. Den frustration som brottsligheten väcker hos allmänheten ges stort spelrum i den kriminalpolitiska debatten. Träskman menar att ”jag själv” blivit nyckelpersonen i dagens kriminalpolitik.[370]

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare har väckt kritik utifrån principer som kan anses inbegripas i rättssäkerheten, som förutsägbarhet och likhet inför lagen. En konflikt anses råda mellan barnets bästa, som ju fokuserar på

---

[367] SVT: *Uppdrag granskning - Ung och kriminell* (39.06-40.02).
[368] Avsnitt 1.3.2.2.
[369] Avsnitt 1.3.2.6.
[370] Avsnitt 3.5.3; 4.4.3.

den enskilda barnets unika behov, och rättssäkerhet i dess traditionella bemärkelse. De socialrättsliga åtgärder som ska ta företräde framför de straffrättsliga och utgå från den enskildes vårdbehov, samt de konkurrenssituationer som ibland uppstår mellan de olika systemen, gör påföljderna oöverblickbara och dess innehåll svårt att förutse.[371]

I dagens påföljdssystem eftersträvas, som visat, en balans mellan brottet och samhällets reaktion på denna, för att det inte ska upplevas som vagt och innehållslöst. Vårdpåföljder har konstaterades vara mycket svåra att förena med proportionalitetstänkandet.[372] Under framväxten av gällande rätt uttrycktes år 1990 i en utredning hur hänsynstagandet till vård och behandling innebär att den unges roll som gärningsman skjuts i bakgrunden. Utredningen var av en relativt radikal åsikt, jämfört med vad som tidigare anförts, och angav hur unga inte bör särskiljas alls i den straffrättsliga påföljdsbestämningen. Istället ansågs att målsättningen borde vara att straffsystemet har samma inriktning för alla kategorier av lagöverträdare. Därmed skulle bland annat kraven på proportionalitet prägla påföljderna i större utsträckning. Förslaget genomfördes dock aldrig. I doktrin har angetts hur genomförandet av 29 och 30 kap. BrB blev det tydligaste tecknet på att behandlingsideologin som grund för påföljdsbestämningen fick stå tillbaka till förmån för ett proportionalitetstänkande. Genom den nuvarande bedömningen av en gärnings farlighet och moraliska förkastlighet, har anförts hur känslomässiga aspekter appliceras på dömandet.[373]

Påföljden ungdomstjänst har i förarbeten angetts ha hög trovärdighet, och visa hur samhället inte accepterar brottslighet utan bemöter den unga med tydliga konsekvenser.[374] Denna roll tillskrivs nu även den föreslagna påföljden ungdomsövervakning, som anses utgöra ett ännu bättre alternativ, då påföljden ännu tydligare markerar mot det begångna brottet.[375] Vidare har

[371] Avsnitt 3.5.3.
[372] Avsnitt 3.5.3.
[373] Avsnitt 2.4; 2.6.
[374] Avsnitt 3.4.3.
[375] Avsnitt 4.3.2.

frihetsberövande straff för unga behållits i påföljdssystemet, trots att det visats hur påföljden främjar återfall i brott. Skälet anges vara att övriga särskilda ungdomspåföljder inte alltid anses vara tillräckligt ingripande eller utgöra en lika stark reaktion på brott. Om den unge tidigare varit dömd, och återfallit i brott, kan rätten även resonera kring hur den unga inte tagit lärdom av tidigare påföljder, eller att den unga har en avvikande attityd gentemot att begå brott.[376]

I propositionen avseende ungdomsövervakning uttrycktes hur kriminalpolitikens uppgift, att motverka brott, kräver att påföljdssystemet innehåller påföljder som är avskräckande, markerar gränser och motsvarar kraven från samhället på rättvisa i straffrättskipningen. Det uttrycktes vidare en efterfrågan på tillräckligt ingripande påföljder vid vad som benämndes som ”en intensiv och allvarlig brottslighet, brottskarriärer som leder till stort mänskligt lidande och ekonomiska kostnader för såväl den enskilde som omgivningen och samhället i stort”.[377] Även i utredningen avseende straffreduktion för unga utgjorde starkare reaktioner från samhällets sida en utgångspunkt, men utredaren ansåg utifrån sina överväganden att undvikandet av tröskeleffekter inte ensamt kunde motivera strängare straff, utan förväntan om allmän minskad brottslighet eller återanpassning i samhället.[378] Remissinstanserna var i allmänhet nöjda med slutsatserna i båda de presenterade förarbetena. Även den politiska oppositionen var nöjd med ungdomsövervakningen, men uttalade att fler åtgärder mot ungdomskriminaliteten behövs, vilket nuvarande regering verkar instämma i genom att ange hur fler insatser är på väg.[379]

Det anförda väcker frågan som *Uppdrag granskning*s båda avsnitt avser ställa; Lägger gällande rätt, framförallt barnkonventionen, allt för mycket fokus på barnet som individ, och för lite fokus på barnet som faktiskt

[376] Avsnitt 3.4.4.
[377] Avsnitt 4.3.1.
[378] Avsnitt 4.2.1.
[379] Avsnitt 4.4.3.

gärningsman?[380] Medan kravet på ökade repressionsnivåer måste anses höra till ett, sedan 1900-talet visserligen konstant inslag, på rättens ytnivå, hör kravet på rättssäkerhet, och däribland likabehandling i straffprocessen, till rättens absoluta djupnivå. Frågan är om likabehandling vid den straffrättsliga påföljdsbestämningen är en enligt rättens djupnivå ”efterfrågad” åtgärd, eller om den repressionshöjning som det innebär utgör en åtgärd som medför politisk vinning utifrån den aktuella kriminalpolitiska debatten avseende strängare straff.

5.5 Diskussion

I föregående avsnitt har för- och nackdelar med repressiva påföljder för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år presenterats utifrån respektive intresse. I denna del avser jag diskutera de olika intressena diskuteras närmare, bland annat för att undersöka deras inbördes relation till varandra. Huruvida samtliga krav som de olika intressena ställer upp faktiskt kan uppfyllas är svårt att svara på, men det kan konstateras att påföljdssystemet fram tills idag inte ansetts lyckas med detta.

Barnkonventionen gör anspråk på att definiera *barnets bästa*, och enligt tillhörande bestämmelser kan intresset inte anses stå i överenstämmelse med en ökad repressionsnivå.[381] Anders Klingberg, utredningsansvarig vid Polisen, tolkar i det återgivna citatet under avsnitt 5.2, barnets bästa ur ett annat perspektiv när han anför hur det kan vara till barnets bästa att mer repressiva åtgärder vidtas för att förhindra fortsatt brottslighet.[382] Vid formandet av *samhällets framtida goda medborgare* ligger tyngdpunkten idag på att den unga lagöverträdaren ska återanpassas till samhället genom vårdande insatser. Ökade krav på påföljdssystemet, och uteblivna resultat från vårdåtgärder, leder dock till att repressiva åtgärder och en ökad användning av frihetsberövande påföljder accepteras i allt högre utsträckning. Barnets

[380] Avsnitt 3.5.1.
[381] Barnkonventionen artikel 37.
[382] Avsnitt 5.2.

bästa, och tanken att unga lagöverträdare ska återanpassas till samhället istället för att straffas, är som anfört delvis förenliga. Barnkonventionen stadgar att straffrättsliga påföljder för unga ska innebära rehabilitering, och inte straff.[383] Men som anfört är det inte alltid som statens rehabiliteringsmetoder överensstämmer med vad som anses utgöra barnets bästa i den enskilda situationen. Enligt min mening är det viktigt att minna vid utformningen av det straffrättsliga påföljdssystemet för unga. Återanpassningsideologin står vidare inte i överensstämmelse med *rättssäkerhet* i sin traditionella bemärkelse, då det ibland oförutsägbara valet av vårdande eller bestraffande påföljder, går emot principer avseende förutsägbarhet och proportionalitet. Skärpta påföljder, som innebär att påföljdssystemet blir enhetligt för samtliga lagöverträdare, kan däremot anses stå i överensstämmelse med nämnda principer.

I anförd konflikt mellan de olika intressena tycks lagstiftaren finna sig själv i de avvägningar som redovisats i framställningens andra, tredje och fjärde kapitel.

5.5.1 I barnets eller statens intresse?

Som anfört var det tidigare en utgångspunkt att statens och barnets intresse sammanföll.[384] Det går dock att resonera kring om så är fallet. Utifrån samtliga intressen som lyfts i framställningen kan jag dra slutsatsen att båda aktörer har ett intresse av att de uppfylls, men utifrån olika infallsvinklar. Staten vill ha ett legitimt, *rättssäkert* rättssystem, och samtidigt tillgodose det allmänna rättsmedvetandets krav. De unga har visserligen också intresse av ett förutsägbart rättssystem. Däremot är varken likabehandling eller proportionalitet högsta prioritet, eftersom unga lagöverträdare av humanitetsskäl inte bör straffas lika hårt som vuxna. *Barnets bästa*, och då framförallt i rättsliga beslut, ska istället avgöras i varje enskild situation.[385]

[383] Barnkonventionen artikel 40.
[384] Avsnitt 1.3.2.5.
[385] Avsnitt 1.1.

Även staten har ett intresse av att unga kriminella återanpassas, för att i framtiden utgöra *samhällets framtida goda medborgare.* Unga lagöverträdares rättigheter enligt barnkonventionen prioriteras högt inom förevarande ämne, bland annat i och med stadganden om att påföljder för unga främst ska syfta till vård och återanpassning, och att frihetsberövanden enbart får användas som sista utväg och för så kort tid som möjligt.[386] Staten har även ett intresse av att uppfylla sina internationella åtaganden, i och med ratificeringen av barnkonventionen och senare, genom införandet av densamma som svensk lag.

Det måste klargöras vilken roll den unga lagöverträdaren intar i avvägningen vid statens tillgodose av de olika intressena. Uppfyllandet av *barnets bästa* innebär att barnrättsperspektivet tillgodoses, och rehabiliteringstanken prioriteras. Men de särskilda ungdomspåföljderna med rehabiliterande inslag, anförs inte inneha det allmänna rättsmedvetandets förtroende. Det kan dock inte ses som *barnets bästa* att skärpa de straffrättsliga påföljderna, då forskningen anfört hur stränga påföljder påverkar unga mer negativt än vuxna.[387] Enligt mig kan barnrättsperspektivet därför inte bara bli en utgångspunkt i utredningen. Hittills kan jag dra slutsatsen att hänsyn tagits till vetenskapens slutsatser avseende ungas utveckling, genom det politiska beslutet att de förtjänar juridisk särbehandling. Användandet av barnrättsperspektivet har dock mött kritik för att inte ge utfall i praktiken. Som omnämnt har FN:s barnrättskommitté uttryckt att artikel 3, tillsammans med de andra grundläggande principerna, ska återfinnas i den nationella lagstiftningen så att de kan åberopas inför domstol, samt integreras i relevant beslutsfattande.[388] I och med barnkonventionens införande som svensk lag, och dess stadganden om att repressiva, straffrättsliga åtgärder endast får ske som sista utväg och i minsta möjliga mån, skulle en införd, mer repressiv åtgärd som inte faktiskt minskar brottsligheten, eller rehabiliterar unga

[386] Barnkonventionen artikel 37 & 40.
[387] Avsnitt 3.4.4; 4.4.2.
[388] Avsnitt 2.5.

lagöverträdare, då stå i strid med gällande rätt? Detta är enligt mig en relevant och intressant frågeställning, som jag inte funnit ställningstagande till.

5.5.2 Ett införande av strängare påföljder?

Som jag visat i framställningen har ungdomsbrottsligheten utgjort ett relativt konstant inslag i den kriminalpolitiska debatten.[389] Från dansbaneelände och samhällets moraliska förfall, till framtida yrkeskriminella som utgör stor fara för allmänheten och kommer kosta staten miljontals kronor i skattepengar. Kritiska inslag i debatten förnekar inte att gängkriminaliteten hos ungdomar är ett reellt problem som bör åtgärdas, men anser att breda lösningar på smala problem inte är önskvärda. Advokatsamfundet formulerar regeringens motiv till nuvarande lagförslag om slopad straffrabatt för unga myndiga, och en eventuell repressionshöjning för unga mellan 15 och 17 år, som ”en illa genomtänkt och kriminalpolitiskt opportunistisk idéströmning.”[390] Holmgren anförde hur regeringen inte preciserat på vilket sätt den generella straffskärpningen ska verka; om den genom inlåsning oskadliggör brottslingar som riskerar att återfalla, eller om den kommer innebära en avskräckande effekt?[391] Enligt mig blir det viktigt att minnas konsekvenserna av en kraftig repressionsökning, vilken exempelvis skulle ske genom en minskad straffreduktion för unga lagöverträdare. Detta kommer i sin tur leda till en ökning av de frihetsberövande påföljderna, och därmed ett minskat utrymme för att döma ut de särskilda ungdomspåföljderna av rehabiliterande karaktär.

Påföljden ungdomsövervakning utgör enligt mig en kompromiss, så som ett försök att tillgodose samtliga tre intressen. Visserligen har påföljden färre rehabiliterande inslag, men ansågs av regeringen som mindre repressiv än de frihetsberövande påföljderna. Dessutom ges möjligheten att begränsa unga lagöverträdares brottsliga beteende genom bland annat

[389] Avsnitt 3.5.3.
[390] Avsnitt 4.4.3.
[391] Avsnitt 4.4.3.

rörelseinskränkningar.[392] Sarnecki beskrev redan på 1980-talet en idealpåföljd för unga lagöverträdare, vilken till stor del måste anses överensstämma med förslaget om ungdomsövervakning.[393] Påföljden kan utgöra en åtgärd som faktiskt förhindrar unga från att delta i brottsliga grupperingar. Men samtidigt har forskning visat hur rörelsebegränsningen inte får den rehabiliterande effekt som eftersträvas.[394] Vid utdömandet av påföljden skulle vidare barnrättsperspektivet inte beaktas i tillräckligt hög grad, i och med den repressionsökning och minskade rehabilitering som påföljden innebär.[395]

Jag kan nog konstateras att ungdomsbrottsligheten är ett kriminalpolitiskt problem där ett tillgodoseende av alla intressen, *barnets bästa, samhällets framtida goda medborgare* och *rättssäkerhet,* i princip blir omöjligt att uppnå. Ett missnöje råder avseende dagens ungdomspåföljder, där kriminalpolitiken riktat in sig på att skärpa straffen. Det innebär att experterna inom olika vetenskaper tappar inflytande till förmån för det allmänna rättsmedvetandet. Här kan frågan som Träskman ställde om de massmediala uttrycken i debatten lyftas, exempelvis avseende de i framställningen redovisade programmen av SVT: *Uppdrag granskning*, där rehabilitering av unga lagöverträdare och den betydelse som ges tillgodoseendet av barnets bästa ifrågasätts. Träskman var osäker huruvida massmedia faktiskt uppfyller sin informationsplikt avseende straffrättens möjligheter och begränsningar om brottssituationen i allmänhet.[396] I allmänhet råder istället en kriminalpolitisk debatt idag där mer repressiva åtgärder ses som en allmängiltig åtgärd för att bekämpa brottsligheten.

Min slutsats blir att kriminalitet hos unga är allvarlig, och samhällets uppgift är att tydligt markera mot icke-önskvärda beteenden, liksom vid vuxna lagöverträdares brottslighet. Den ungas bristande mognad, ansvarsförmåga och känslighet för sanktioner har dock beaktats sedan lång tid tillbaka inom

[392] Avsnitt 4.3.2.
[393] Avsnitt 2.4.
[394] Avsnitt 4.4.2.
[395] Avsnitt 4.4.1.
[396] Avsnitt 3.5.3.

den straffrättsliga påföljdsbestämningen, och av goda skäl. Ett påföljdssystem som eftersträvar en symbios mellan vad som utgör *barnets bästa*, vad som är *rättssäkert* och vad som formar den unga till en *framtida god samhällsmedborgare*, ska enligt mig prioriteras framför ett påföljdssystem präglat av repressiva åtgärder och därmed ett ökat antal institutionsplaceringar, vilket kan föranleda återfall i brott. Hur alla tre intressen ska beaktas mer exakt, och ges ett reellt utslag i praktiken, återstår dock att se. Med jag anser att det är givande att upptäcka hur en avvägning mellan de tre intressena eftersträvas i majoriteten av de förarbeten jag tagit del av under arbetet med förevarande framställning.

5.6 Slutsats

Syftet med denna framställning har varit att undersöka de intressemotsättningar som kommer till uttryck vid särbehandlingen av unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år vid straffmätningen och utdömandet av påföljd. Vid uppfyllandet av syftet har framväxten av gällande rätt undersökts i *kapitel två*. Vidare har gällande rätt undersökts i *kapitel tre*. Nytillkomna lagförslag avseende det straffrättsliga reaktionssystemet för unga lagöverträdare har undersökts i *kapitel fyra*. I *kapitel fem* har slutligen framställningens analyserande frågeställning avhandlats, vilken varit att undersöka de skäl som kan föras för, respektive emot, strängare påföljder för unga lagöverträdare i åldern 15 till 17 år, utifrån intressena *rättssäkerhet, barnets bästa,* samt *samhällets framtida goda medborgare*.

Under framställningen har bekräftats att de tre intressena kan sägas tillhöra rättens djupnivån avseende påföljdssystemet för unga lagöverträdare, i och med dess nära på konstanta roll som utgångspunkt för reformer i förarbeten, och överväganden avseende straffsystemet i doktrin. Det har konstaterats att flera för- och nackdelar kan anföras avseende mer repressiva straffrättsliga påföljder utifrån de olika intressena. Grovt uppdelat kan anges att rättssäkerhetsintresset förespråkar mer repressiva påföljder för unga

lagöverträdare, medan intresset barnets bästa står för motsatt ståndpunkt. Rehabiliteringsintresset kan vara för strängare påföljder, om de bidrar till att forma samhällets framtida goda medborgare. Som visat ifrågasätts vårdpåföljdernas förmåga att motverka återfall, men det har även konstaterats hur mer repressiva påföljder ökar risken för fortsatt kriminalitet.

I den diskussion som förts avseende olika intressen i debatten har konstaterats hur massmedier och politiker driver en repressiv kriminalpolitik. Den bromsas dock upp av barnkonventionens stadganden, enligt vilka barnets bästa ska väga tungt i alla beslut och åtgärder som rör unga lagöverträdare. Vad som kan konstateras utifrån framställningen är att statens och barnets intressen inte alltid sammanfaller. Vad som blir viktigt är att de principer som det straffrättsliga påföljdssystemet präglas av måste kvarstå. Särbehandlingen av unga lagöverträdare har pågått under lång tid, och av en anledning. En ändring av gällande rätt vilken innebär skärpta påföljder kan ses som att den står i strid mot artikel 3, 37 och 40 i barnkonventionen. En minskad straffreduktion för unga mellan 15 och 17 år innebär att användningen av svårare påföljder kommer öka, vilket inte överensstämmer med principen om barnets bästa. Ungdomsövervakning kan, som nämnt, utgöra en kompromiss mellan repressiva åtgärder och rehabiliterande inslag.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentliga tryck

Sverige

Regeringsbeslut

Socialdepartementet	Ändring av uppdraget om öppna insatser utan samtycke. Dnr. S2019/04727/FST.
Utbildningsdepartementet	Uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga. Dnr. U2017/01236/GV.

Kommittédirektiv

Dir. 2009:60	En översyn av påföljdssystemet.
Dir. 2015:17	Tilläggsdirektiv till Barnrättighetsutredningen (S 2013:08).
Dir. 2017:122	Skärpta regler för lagöverträdare 18-20 år.
Dir. 2018:20	Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen.
Dir. 2019:57	Tilläggsdirektiv till Barnkonventionsutredningen (S 2018:03).
Dir. 2019:103	Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Departementsserien

Ds 2017:25	Nya ungdomspåföljder.

SOU

SOU 1926:31	Processkommissionens betänkande angående rättsväsendets ombildning, andra delen.
SOU 1964:24	Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna.
SOU 1986:14	Påföljd för brott. Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning, m.m.
SOU 1993:35	Reaktion mot ungdomsbrott, del A och B.
SOU 1996:115	Barnkonventionen och utlänningslagen.
SOU 1997:116	Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige.
SOU 2004:122	Ingripanden mot unga lagöverträdare.
SOU 2012:34	Nya påföljder.
SOU 2018:85	Ungdomsreduktionsutredningen.

Remissyttranden

Barnombudsmannen: *Remissvar, Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Dnr. BO 2019-0114, 2019-05-02.

Barnombudsmannen: *Remissvar, Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25).* Dnr 3.9:0551/17, 2017-09-29.

Brottsförebyggande rådet (Brå): *Remissyttrande över promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25).* Dnr. 0171/17, 2017-10-02.

Brottsförebyggande rådet (Brå): *Remissyttrande över Slopad straffrabatt för unga myndiga (2018:85*). Dnr. 0081/19, 2019-05-13.

Hovrätten för Nedre Norrland: *Remissyttrande över ungdomsreduktionsutredningens betänkande - Slopad straffrabatt för unga myndiga (2018:85).* Dnr. 2019/0079, 2019-05-06.

Kriminalvården: *Remissvar, Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Dnr. 2019-4402, 2019-05-13.

Polismyndigheten: *Remissvar, Betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Dnr. A099.582/2019, 2019-04-26.

Stockholms universitet, juridiska fakulteten: *Yttrande över remiss: Utkast till lagrådsremiss Ungdomsövervakning*. Dnr. SU FV-1.1.3-1502-19, 2019-06-14.

Svea hovrätt: *Yttrande, Betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Dnr. 2019/185, 2019-05-19.

Sveriges advokatsamfund: *Yttrande över betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Nr. R-2019/0492, 2019-05-09.

Sveriges domareförbund: *Remissyttrande över utkast till lagrådsremiss Ungdomsövervakning*. 2019-06-12.

Åklagarmyndigheten: *Remissvar - Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).* Dnr. ÅM2019-513, 2019-05-10.

Lagrådets yttrande

Lagrådets yttrande: *Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2020-02-19*.
Bilaga 13 i prop. 2019/29:118.

Propositioner

Prop. 1902:30	Förslag till lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn.
Prop. 1924:150	Förslag till lag om samhällets barnavård, m.m.
Prop. 1960:10	Förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) m.m.
Prop. 1962:10	Förslag till brottsbalk, del A och C.
Prop 1984/85:17	Om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet, m.m.
Prop. 1987/88:120	Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)
Prop. 1997/98:96	Vissa reformer av påföljdssystemet.
Prop. 2005/06:165	Ingripanden mot unga lagöverträdare.
Prop. 2014/15:25	Tydligare reaktioner på ungas brottslighet.
Prop. 2017/18:186	Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.
Prop. 2019/20:118	Ungdomsövervakning.

Europeiska unionen

Europarådets rekommendation CM/Rec(2008)11: *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures. 5 November 2008.* <https://www.refworld.org/docid/4a7058c02.html> (besökt 2020-05-02).

Förenta nationerna

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 10 (CRC/C/GC/10): *Childs right in juvenile justice. 25 april 2007.* <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html> (besökt 2020-05-02).

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 14 (CRC /C/GC/14): *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration. 29 May 2013.* <https://www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html> (besökt 2020-05-09).

Litteratur

Ahlin, Per. *Juridik och politik*. 2 uppl. Stockholm: Jure Förlag. 2019.

Andersson, Robert och Nilsson, Roddy. *Svensk kriminalpolitik*. 2 uppl. Stockholm: Liber. 2017.

Andersson, Ulrika och Mattsson, Titti. *Ungdomar i gäng: social- och straffrättsliga reaktioner*. Malmö: Liber, 2011.

Andresen, Astri; Ólöf Garðarsdottir; Janfelt, Monika; Lindgren, Cecilia; Markkola, Pirjo och Söderlind, Ingrid. *Barnet och välfärdspolitiken: nordiska barndomar 1900-2000*. Stockholm: Dialogos, 2011.

Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari. *Att bestämma påföljd för brott.* Stockholm: Wolters Kluwer. 2016.

Borgeke, Martin; Heuman, Sigurd; Levén, Stefan & Lindström, Lars *(cit.: Borgeke m.fl.). Två HD-domar angående beaktandet av den tilltalades ungdom*. SvJT 2006 s. 243.

Borgeke, Martin och Månsson, Catharina, *Den nya lagstiftningen om påföljder för unga lagöverträdare*. SvJT 2007, s. 181.

Burman, Monika. *Ungdomspåföljder och barns rättigheter*. SvJT 2016 (100 år (festskrift)), s. 162.

Clevesköld, Lars; Thunved, Birgit och Thunved, Anders. *Samhället och de unga lagöverträdarna*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik. 2015.

Durling, Catharina Sitte. *Påföljdsfrågor för unga lagöverträdare*. JT nr 1 2000/01, s. 236.

Flyghed, Janne och Estrada, Filipe (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2017.

Heuman, Lars. *Hjälpvetenskapernas betydelse för rättstillämpningen och rättsvetenskapen*. JT 2005-06, s. 768.

Holmgren, Axel. *Om den s.k. ungdomsreduktionen*. SvJT 2018, s. 351.

Häthén, Christian. *Stat och straff. Rättshistoriska perspektiv.* Lund: Studentlitteratur, 2004.

Jareborg, Nils och Josef Zila. *Straffrättens påföljdslära*. 5 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik. 2017.

Kleineman, Jan. ”Rättsdogmatisk metod” i Nääv, Maria och Mauro Zamboni (red.). *Juridisk metodlära*, s. 21-46. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur. 2018.

Koch, Ragnar V. *Samhällets barnavård*. SvJT 1925, s. 62.

Kumlien, Mats. *Uppfostran och straff. Studier kring 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott.* Akademisk avhandling för avläggande av juris doktorsexamen vid Uppsala universitet, 1994.

Nordlöf, Kerstin. *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*. 2 uppl. Lund : Studentlitteratur, 2012

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation.* 4 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik. 2018.

Schiratzki, Johanna. *Barnrättens grunder*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur. 2010.

Singer, Anna. *Barnets bästa – om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 7 uppl. Stockholm : Norstedts juridik, 2019.

Stang Dahl, Tove. *Barnevern og samfunnsvern*. Oslo: Pax Forlag. 1978.

Träskman, Per Ole. *Vem är kriminalpolitikens nyckelperson: brottslingen, brottsoffret eller ”jag” själv?* JT, nr 3 2008/09, s. 497.

Tuori, Kaarlo. *Critical legal positivism*. Aldershot: Ashgate. 2002.

Westberg, Peter, ”Avhandlingsskrivande och val av forskningsansats – en idé om rättsvetenskaplig öppenhet” i Lars Heuman (red.), *Festskrift till Per Olof Bolding*. Juristförlaget i Lund, s. 421-446. 1992.

Wilson, David B., Ajima Olaghere och Charlotte Gill. *Juvenile Curfew Effects on Criminal Behaviour and Victimization.* Campbell Collabroration Systematic Reviews, 2016:3, s. 1.

Zila, Josef. *Om rättsvetenskap*. SvJT 1990, s. 284.

Övrigt

Massmedia

Artiklar i dagstidning

DN Debatt: *Barnkonventionen stärker minderårigas rättigheter*. Publicerad 31 december 2019. Hämtad från <https://www.dn.se/debatt/barnkonventionen-starker-minderarigas-rattigheter/ https://www.dn.se/debatt/barnkonventionen-starker-minderarigas-rattigheter/> den 25 februari 2020.

DN Debatt: *Risk att skärpta straff för unga ökar brottsligheten*. Publicerad 20 december 2018. Hämtad från <https://www.dn.se/debatt/risk-att-skarpta-straff-for-unga-okar-brottsligheten/> den 21 februari 2020.

Göteborgs-Posten: *Karin Pihl: Ingen tjänar på slapphet mot kriminella.* Publicerad 27 mars 2020. Hämtad från <https://www.gp.se/ledare/ingen-tjänar-på-slapphet-mot-kriminella-1.25984309> den 4 maj 2020.

SVT Nyheter: *Regeringens förslag: Utegångsförbud för unga som begår brott.* Publicerad 2020-02-12. Hämtad från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringens-forslag-utegangsforbud-for-unga-som-begar-brott> den 7 april 2020.

TT: *M vill kunna häkta fler unga*. Publicerad 14 februari 2020. Hämtad från <https://tt.omni.se/m-vill-kunna-hakta-fler-unga/a/kJzv8k> den 4 maj 2020.

TV-program

SVT: Uppdrag granskning (2019). *Ung och kriminell.* Sändes den 18 september 2019. Hämtad från <https://www.svtplay.se/video/26154968/uppdrag-granskning/uppdrag-granskning-sasong-21-barn-som-ranar-barn?start=auto> den 21 april 2020.

SVT: Uppdrag granskning (2020). *Barn som rånar barn.* Sändes den 25 mars 2020. Hämtad från <https://www.svtplay.se/video/23705406/uppdrag-granskning/uppdrag-granskning-sasong-20-ung-och-kriminell?start=auto> den 21 april 2020.

Rapporter

Advokatsamfundet: *Rättssäkerhetsprogram*. Stockholm, 1988.

Barnombudsmannen: *Upp till 18 – fakta om barn och ungdom, BR 2010:01.* Stockholm, 2010. <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/upp-till-18-2010.pdf> (besökt 2020-04-24).

Brottsförebyggande rådet (Brå): *Brottsliga ungdomsgäng*, *Rapport 1983:2.* Sarnecki, Jerzy. Stockholm, 1983.

Brottsförebyggande rådet (Brå): *Kriminalstatistik 2018. Personer lagförda för brott*. *Slutlig statistik.* Stockholm, 2019. <https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e1ab60/1559115026093/Sammanfattning_lagforda_2018.pdf> (besökt 2020-05-15)

Brottsförebyggande rådet (Brå): *Särbehandling av lagöverträdare 18-20 år. En kunskapssammanställning.* Eriksson, Anna. Stockholm, 2012. <https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980004160/1371

914737087/2012_Sarbehandling_av_lagovertradare.pdf> (besökt 2020-04-23)

Mobilisering mot narkotika (Narkotikapolitisk samordning): *Kriminella ungdomsnätverk - utanförskapets pris. En förstudie*. Puhakka, Olli. Stockholm, 2005. <http://polisen.azurewebsites.net/wp-content/uploads/2013/05/MOB2005-kriminella-ungdomsnatverk-utanforskapets-pris.pdf> (besökt 2020-04-08).

Åklagarmyndigheten: *Riksåklagarens riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden, RåR 2006:3.* Konsoliderad version, ändrad oktober 2018. <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/ovriga-dokument/rar/rar-20063.pdf> (besökt 2020-05-04).

Regeringens webbplats

Regeringskansliet: *34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminalitet.* Publicerad 21 september 2019. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/atgarder-mot-gangkriminalitet-och-annan-organiserad-brottslighet/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/> (besökt 2020-04-06).

Regeringskansliet: *Samordnade insatser för barn och unga i riskzon.* Publicerad 10 februari 2020. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/02/samordnade-insatser-for-barn-och-unga-i-riskzon/> (besökt 2020-04-06).

Regeringskansliet: *Tidiga insatser ska skydda barn från att fara illa. Publicerad 14 november 2019.* <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/11/tidiga-insatser-ska-skydda-barn-fran-att-fara-illa/> (besökt 2020-04-06).

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1990 s. 159.

NJA 1996 s. 757.

NJA II 1988 s. 199.

NJA 2000 s. 421.

NJA 2001 s. 225.

NJA 2001 s. 913.

NJA 2005 s. 960.

NJA 2007 s. 624.